

A tagkizárási perek szabályozása és gyakorlata 1988-tól napjainkig

I. Bevezetés

A gazdasági társaságok kialakulása, fejlődése és a globális piacgazdaságban betöltött szerepe szükségképpen összeforr jogi szabályozásuk hazai és külföldi dinamikus fejlődésével. E szabályozás sokrétű, többszintű, részben európai és nemzetközi mintákból, részben az életviszonyok (a piac) követelményeiből ered, és a társadalom normál működésére éppoly meghatározó jelentőséggel bír, mint anyajoga, a polgári jog.

E tanulmánynak nem célja, és nem is lehet célja e komplex normarendszer átfogó bemutatása, ezért címének megfelelően egyetlen jogintézményének részletes szabályaira koncentrálok, melyet a modern magyar társasági jog elmúlt 25 évén keresztül mutat be. Ezzel együtt, mint cseppben a tenger, megjelenik a konkrét intézmény fejlődésében is az elmúlt emberöltő társasági jogának fejlődése és állandósága. A normatív szöveg elemzésével egyidejűleg a bírói gyakorlat eredményeit és dilemmáit is bemutatni törekszem, mivel e két dimenzió egymást feltételezi.

A cikk kiindulópontnak az 1988. évi VI. törvényt tekinti, innen veszi át a tag kizárására okot adó körülményeket a társaság, majd a bíróságok részéről követendő eljárást, a tag kizárásának következményeit az 1999. évi CXLIV. tv., a 2006. évi IV. tv., majd a napokban hatályba lépett új Polgári Törvénykönyv, a 2013. évi V. tv. tükrében.¹

I.1. A tag kizárásáról általában

Minden egynél több tagú gazdasági társaság társasági szerződéssel, vagy annak társasági formától függően más elnevezést viselő megfelelőjével jön létre,² amely szerződés ennél fogva sajátos, tartós, többalanyú kötetmi és dologi viszonyok szövedékéből álló jogviszonyt hoz létre.

A gazdasági társaságok – megint csak társasági formától függően – lehetnek alapvetően személy- vagy dologegyesítő jellegűek, konkrét társaságokként eltérő árnyalatokkal. Minthogy valamennyi társaság az azt létrehozó személyek megegyezésével születik, bizonyos mértékű személyegyesítő jelleg minden társaság mutat. Gyakorló jogászként bizton állíthatom, hogy bár *Lucius Neratius Priscus* ókori jogtudós szerint a társaságot (legkevesebb) hárman alkotják, a vita kialakulásához már két ember is éppen elegendő. Ebből és a társaságok tartós jellegéből eredően minden gazdasági társaság potenciálisan magában hordozza a tagjai közötti konfliktusok

¹ Az említett jogszabályokat a megkülönböztethetőség érdekében 1988. évi Gt., 1997. évi Gt. és 2006. évi Gt. rövidítéssel jelölöm, míg a Ptk. kifejezés minden esetben a hatályos törvényt jelöli, az 1959. évi IV. tv.-re való hivatkozást külön feltüntettem.

² Természetesen a cégbírósági bejegyzés hatályával, ami a jogviszony elemzése szempontjából most közömbös.

kialakulását, mely a szelíd nézeteltéréstől a társaságot megbénító csatározásokig terjedhet. Dabóczi Kálmán fogalmazott úgy, hogy a társas vállalkozás, mint kulturális elem viszont hiányzott a magyar gazdasági fejlődés történetének utóbbi 40 évéből,³ mely – témánkra vonatkoztatva – a kellő vitakultúra hiányából is visszaköszön mind a mai napig.

A társaságok létrejöttét, megszűnését, hasonlóképpen a tagsági jogviszony létrejöttét a jogszabályok mindenkor szigorúan szabályozzák, így nem lehet és sosem lehetett a megromlott viszony miatt nem kívánt tagot hirtelen elhatározásból, okok és következmények nélkül a társaságból eltávolítani. A tag kizárása egyfajta aránylag szűkre tervezett biztonsági szelep, a magatartása miatt már a társaság egészét veszélyeztető tagtól akarata ellenére való megválás útja. Ezzel el is jutottunk a tagkizárási fogalmához: *a gazdasági társaság tagja tagsági jogviszonyának, a tag gazdasági társaságot veszélyeztető, jogszabályban meghatározott magatartása miatt, saját akarata ellenére, meghatározott eljárásrendben történő megszüntetése.*

Rendszertanilag a tag kizárása a fenti megfogalmazásból is láthatóan a tagsági jogviszony megszűnésének egyik esete, ilyenformán eredendően anyagi jogi jellegű jogintézmény, amelyhez azonban – mint a jogterületen ez gyakori – speciális eljárási jellegű szabályok is szorosan tapadnak, így azt leghelyesebb vegyes jellegűnek tekinteni. Maradéktalanul egyetértek Metzinger Péter azon megfogalmazásával, hogy a társasági szerződés felmondásának ellentétes tényálláspárjaként is felfogható.⁴

A fogalom előrevetíti az intézmény célját is, hiszen a tagsági viszony megszüntetése nem öncél és nem is a megtorlás eszköze. A kizárás elvi célja a társaság működőképességének fenntartása, ezzel a gazdasági stabilitás és a forgalom biztonságának a védelme. A tag kizárásának lehetővé tételével a jogalkotó a társaság érdekét helyezi az egyén érdeke felé, ekként a mérleg nyelve a köz-, legalábbis a kollektív érdek felé billen. A gazdasági társaságok nagy kézikönyve mindezt továbbá egyfajta költségtakarékossággal magyarázza, amennyiben a működésképtelen társaság megszüntetésének és helyette új alapításának a költsége minden bizonnyal nagyobb, mint az egyik tag tagsági jogviszonyának kényszerrel történő megszüntetése.⁵

Kellő garanciák mellett az egyéni jogsérelem szükséges és arányos lehet a többi tag és a társaság érdekében, nem is csoda, hogy komolyabb alkotmányossági aggályt a jogintézmény sohasem vetett fel. Az Alkotmánybíróságnak a társasági határozatok bírói felülvizsgálata alkotmányellenességének megállapítására irányuló indítvány elutasításakor kifejtett meglehetősen megengedő értelmezése szerint a társaság belső viszonyaiban többalanyú kötelmi viszonyok állnak fenn mind a tagok között, mind pedig a tagok és az általuk létrehozott társaság között. „A társaság egyes tagjainak helyzete ezen belül leginkább egy a tag vagyonába illeszkedő szervezeti-együttműködési, illetve kötelmi jogosultságok és kötelezettségek együtteséből összetevődő jogviszonyösszességként fogható fel, amely semmiképp sem felel meg a tulajdonjog, mint kizárólagosságot biztosító dologi jog kritériumainak” – mutatott rá az Alkotmánybíróság.⁶ Ezen értelmezés ellenére a testület az 1988. évi Gt.-nek a társaság tagja kizárásáról rendelkező 182. § (1) bekezdése vizsgálatakor a tagsági jognak mégis tulajdonított valamiféle tulajdoni aspektust, amikor akként foglalt állást, hogy a kizárást kimondó határozat bíróság általi felülvizsgálata a megfelelő biztosítéka annak, hogy a „jogellenesen kizárt tag tulajdonhoz való alkotmányos alapjoga sérelmet ne szenvedjen”.⁷ Az Alkotmánybíróság által kifejtettekhez képest továbbment

³ Dabóczi Kálmán: *Kinn a bárány, benn a farkas? - I. rész: A tagkizárási jogi buktatói a bírói gyakorlat elemzése alapján.* 117. o. In *Külgazdaság* XLI. Évf. 1997/9. 117-132. o.

⁴ Dr. Metzinger Péter: *A tagkizárási intézménye: egy alkotmányossági probléma* 670. o. In *Magyar Jog* 54. évf. 11. szám, 2004. november. 670-679. o.; más kérdés, hogy a tag részéről felmondásnak csak kkt. és bt. esetén van helye.

⁵ Dr. Kisfaludi András – Dr. Szabó Marianna (szerk.): *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve.* Complex Kiadó, Budapest, 2008 (a továbbiakban: *Kézikönyv*) 581. o.

⁶ 935/B/1997. AB határozat

⁷ 1524/B/1992. AB határozat

De iurisprudencia et iure publico

Metzinger, aki a tagkizárási intézményét a kisajátítással tekintette rokonnak, ezért a teljes és azonnali kártalanítás elmaradása miatt kérdőjelezte meg részleges alkotmányosságát.⁸

A jogirodalmat megosztja, hogy mennyiben tekinthető a tag kizárási szankciós jellegű jogintézménynek. Nézetem szerint a kizárási a társaság szempontjából reparatív jellegű, amennyiben a társaság rendeltetésszerű működésének visszaállítására hivatott, a tag oldaláról azonban vitathatatlan szankciós vonásokat mutat. Balásházy Mária a kizárást szintén szankciónak tekintette, melynek további elemzéssel represszív-preventív jelleget tulajdonított.⁹ Vele szemben az intézménynek *ultima ratio* jelleget tulajdonító Metzinger tagadta annak bármilyen szankciós vonását, melyet az intézmény céljából vezetett le, minthogy az nem a tag megbüntetésére, hanem a társaság megóvására.¹⁰

II. A kizárási okok

II.1. A tagkizárási okainak kialakulása, fejlődése

Mint a bevezetőben jeleztem, a jogintézményt először a tag, utána a társaság, majd a bíróság oldaláról vizsgálom. Ennek megfelelően e fejezet a tag részéről a kizárási körülmények mibenlétét elemzi. Jogszabályi szempontból érdemi különbség az 1988. évi Gt. és a későbbi törvények között mutatkozik, amely azonban a kizárási okok terén, mint látni fogjuk, elmosódik. Ennek megfelelően a gyakorlatot a fölösleges ismétlések elkerülése végett annál a jogszabálynál fogom bemutatni, ahol először fölmerült, az esetleges változásnál pedig visszautalok.

II.1.1. Kizárási okok az 1988. évi Gt. szerint

A tag kizárási jogszabályi lehetősége egyidős a társasági joggal. Az 1988. évi Gt. utódainál jóval kazuisztikusabb volt, a rövid általános részt követően számos, később általánossá váló szabályt az egyes gazdasági társaságokra vonatkozó fejezetekben helyezett el. E sémának megfelelően a kizárási a törvény a kkt.-ra és bt.-re, az egyesülésre, a közös vállalatra és a kft.-re négy helyen, részben eltérően szabályozta, bár a kizárási okok közti különbségek inkább voltak megfogalmazásbeliek, mint tartalmiak.

A kkt. és bt. tagja az 1988. évi Gt. 78. § (1) bekezdése szerint a társaságból „fontos okból” zárható ki. Ilyen a törvény szerint különösen, ha a tag írásbeli felszólítás ellenére sem tesz eleget jogszabályban előírt vagy szerződéses kötelezettségeinek, illetve ha a társaság céljának elérését egyéb magatartásával nagymértékben veszélyezteti, vagy ha tartósan fizetéképtelen.

Az 1988. évi Gt. 122. § (1), valamint 150. § (1) bekezdése értelmében az egyesülés, illetve a közös vállalat igazgatótanácsa akkor zárhatja ki a tagot, ha törvényben vagy a társasági szerződésben meghatározott kötelezettségének írásbeli felszólítás ellenére sem tett eleget, vagy az egyesülésben, illetve a közös vállalatban való további részvétele a társaság érdekeit egyébként súlyosan sértené.

Végül a kft.-ből a tag akkor volt kizárható, ha a törvényben vagy a társasági szerződésben meghatározott kötelezettségének írásbeli felszólítás ellenére sem tett eleget, vagy ha a társaságban maradása a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyeztetné. Ezen túlmenően a kft. esetén voltak a kizárási kötelező esetei is: a törzstőke hátralékkal vagy a pótbefizetés teljesítésével történő késedelembe esés.¹¹

⁸ Dr. Metzinger *i.m.* 676-678. o.

⁹ Balásházy Mária: *A társasági szerződés megszegése és a tagkizárási intézménye*. 9. o. In *Gazdaság és jog* X. évf. 4. szám, 2002. április. 3.-9. o.

¹⁰ Dr. Metzinger *i.m.* 673. o.

¹¹ Gt. 164. § (3) bek., 168. § (3) bek.

De iurisprudencia et iure publico

Közös valamennyi fenti esetkörben – és állandó előírás a későbbi jogszabályokban is –, hogy a tag kizárása, illetve annak kezdeményezése a legfőbb szerv hatáskörébe tartozott. Az okokat illetően látszik, hogy mind az öt társaságnál szinte azonos tartalommal minősült kizárási oknak, ha tag írásbeli felszólítás ellenére jogszabályból eredő vagy szerződéses kötelezettségeinek nem tett eleget. Kérdésként merül fel, hogy a felszólítás kitől kellett, hogy eredjen, milyen határidőre szólt, tartalmazott-e tájékoztatást a jogkövetkezmenyről; a kötelezettségszegésnek milyen mértékűnek kellett lennie; milyen jelentőséget tulajdonítsunk annak, hogy az 1988. évi Gt. a kkt. és bt. esetén jogszabályban, míg más társasági formáknál törvényben előírt kötelezettség megszegését követelte meg.

Hátulról kezdve, abból kiindulva, hogy a kizárás fontos okon kellett, hogy alapuljon, nyilvánvalóan csak a társaság működésével kapcsolatos érdemi jogszabály releváns, a társaság működését valamiképpen hátráltató vagy veszélyeztető magatartást lehetett ekként értékelni, amelyeket jellemzően törvény szabályozott, de a jogszabályi megfogalmazásból kitűnően e törvényi fordulat alapján lehetett helye a kkt. vagy bt. tagja kizárásának alacsonyabb szintű jogszabály megszegése miatt is, ha pl. a társaságot emiatt bírsággal sújtották. Farkas Csaba szintén arra hívta fel a figyelmet, hogy a kkt.-n, bt.-n kívüli társasági formáknál csak a társasági törvény és mögöttes szabályaként az 1959. évi Ptk. megszegését kívánta szankcionálni a jogalkotó,¹² amellyel egyetérttek azzal, hogy az egyéb jogszabálysértő magatartás is beleilleszkedhet kellő súly esetén a kizárás később ismertető, általános esetkörébe.

A kötelezettségszegésnél maradva, a nem jogszabályi, hanem szerződéses kötelezettség megszegésén a törvény a társasági szerződésben foglalt kötelezettségek elmulasztását értette, nem pedig a társaság működése során, a társaság nevében kötött szerződésekben foglalt kötelezettségek elmulasztását.¹³ Nem volt megállapítható szerződésszegés akkor sem, ha a tag a társaság felé nem a társasági szerződésben, hanem azon kívül vállalt kötelezettségét nem teljesítette,¹⁴ annak hangsúlyozásával, hogy az ilyen magatartást a kizárás egyéb okaként adott esetben értékelni lehetett. Álláspontom szerint a szerződésszegésnek is valós súlyúnak kellett lennie, ugyanakkor ezt a gyakorlatot elég kiterjesztően értelmezték azon az alapon, hogy a jogalkotó a kizárás jogának gyakorlását nem kívánta sem időbeli, sem indokbeli korlátok közé szorítani. A tag kizárására alkalmas volt minden olyan tény vagy körülmény – elvileg minden számba jöhető magatartás –, amely súlyánál fogva olyan kihatással járt, hogy a többi tagtól a társas viszony és az ezzel járó korlátlan és egyetemleges felelősség fenntartását nem lehetett elvárni, állapította meg a Legfelsőbb Bíróság egy későbbi közzé is tett eseti döntésben, melyet egy GMK – kizárólag természetes személyekből álló egykori kkt. – tagjának kizárása miatt indult perben hozott.¹⁵ A döntés amellett, hogy maga is a tagi magatartás valós súlyát követeli meg, fölveti azt a kérdést is, hogy azonos súlyú kötelezettségszegést kötelesek-e tolerálni más tag részéről a korlátlan felelősségű tagok, mint azok, akik felelőssége vagyoni hozzájárulásuk mértékében korlátozott. Tekintettel arra, hogy a kkt.-nél a fontos okok körében önállóan nevesített kizárási ok az, ha a tag tartósan fizetéseképtelen – amelyre még visszatérek – a jogalkotó az 1988. évi Gt. eredeti koncepciója megalkotásakor erre nemleges választ adott.

Az előzetes írásbeli felszólításnak a társaságtól kellett származnia a képviseletre vonatkozó szabályok betartásával, határidőt kellett tartalmaznia a kötelezettség teljesítésére, azt azonban a jogalkalmazás sem követelte meg, hogy e felszólítás a tagot kizárással fenyegetse. Ami a határidőt illeti, ilyen hiányában, vagy meg nem tartása esetén a tagkizárás egyszerűen időelőtti. Az irreálisan rövid határidő rendeltetésellenes joggyakorlásnak tekinthető, ha azonban a tag hosszabb időn át nem tesz eleget társasági szerződésből vagy jogszabályból folyó kötelezettségének, akkor

¹² Farkas Csaba: *A tagkizárási szabályainak változása az 1988. évi VI. törvénytől napjainkig*. 181. o. In Acta Juridica et Politica Tom. LXIX. Fasc. 1-48., 2007.179-189. o.

¹³ LB Gfv.VII.32.008/1997. (BH1998.389)

¹⁴ LB Gfv. II. 32.497/1998. (BH2000.163)

¹⁵ Pf.IV.21.343/1992. (BH1993. 293)

De iurisprudencia et iure publico

magatartása a társaság céljának elérését veszélyeztetheti, és mint ilyen akkor is kizárára adhat alapot, ha a felszólításban megadott határidő nem telt el, a felszólítás elmaradt, vagy határidőt nem tartalmazott.

Mindez elvezet a kizárás második esetköréhez, amely a kötelességszegéshez képest szubszidiárius. Itt fogalmazta meg az 1988. évi Gt. azt a később egyedülként továbbélő, sokkal általánosabb kizárási okot, hogy a tag a társaság céljának elérését egyéb magatartásával nagymértékben veszélyezteti, amely egyesülés és közös vállalat esetén árnyalatnyi eltéréssel akként került megfogalmazásra, hogy ha a tag a társaság érdekeit egyébként súlyosan sértené. Nem sikerült egyesülés vagy közös vállalat tagja kizárása tárgyában hozott bírósági határozatot fellelnem, ezért a kérdés pusztán teoretikus, de a törvényi megfogalmazásból arra lehet következtetni, hogy míg kkt., bt., és kft. esetén elegendő volt, ha a tag magatartása maradása esetén a társaságot veszélyeztette volna, addig a mára kihalt további társasági formáknál a jogszabály ezt tényleges sérelemhez kötötte volna. A feltételes mód miatt sem a veszély, sem a sérelem bekövetkezése nem volt szükséges a kizáráshoz, csupán ezek reális esélye, ezért úgy is fogalmazhatunk, hogy az első esetben a veszély absztrakt, a másodikban konkrét (avagy közvetett és közvetlen) volt.

Természeteszerű, hogy a kizárás második, absztraktabban megfogalmazott esetkörében jutott igazán nagy szerephez a bírói gyakorlat. A markánsan személyegyesítő jellegű társaságokban gyakran vezet a tagok közötti vitához, ha egyik tag valamely másik, adott esetben konkurens társaságnak is tagja. A gyakorlat szerint önmagában az, ha a kft. tagja más, azonos tevékenységi körű gazdasági társaságban is tagsággal rendelkezik, nem ad alapot a kizárára,¹⁶ feltéve azt is, hogy ilyen tilalmat a társasági szerződés sem tartalmaz, mert utóbbi esetben a kizárásnak írásbeli felszólítást követően szerződésszegés miatt lehet helye. Másik ügyben, egy beltág kizárása kapcsán viszont arra mutatott rá a bíróság, hogy az üzleti verseny tisztaságának szellemével össze nem férő magatartás a beltág részéről olyan új családi vállalkozás – a jogesetben újabb bt. – alapítása, amelynek tevékenységi köre csaknem teljes egészében fedi az eredeti társaság tevékenységi körét. Az új társaság működése és ezen belül a korábbiából kizárt beltág magatartása az eredeti társaság céljának elérését nagymértékben veszélyezteti, amit a bíróság gyakorlatilag utóbbi ügyfelei „elszikipkázásának” veszélyével magyarázott.¹⁷

Összefoglalva, nem önmagában a más társaságban való részesedést kell vizsgálni, hanem annak következményeit, vagyis azt, hogy mennyiben veszélyes a tag magatartása a társaságra. Ebből a szempontból az egyes társaságokban való tényleges személyes részvétel vizsgálata a meghatározó, hiszen veszélyt csak az jelent a társaságokra, ha a tag mindkettő társaság üzletmenetében tevékenyen részt vesz,¹⁸ ilyenkor van reális lehetősége arra, hogy egyik társaság ügyfeleit, megrendeléseit a másik részére megszerezze, avagy az egyik cég szerződésszegésével a másiknak is rossz hírt keltsen. Végül azt is látni kell, hogy ha valamely személy az egyik társaságban beltág (személyesen közreműködő tag), míg a másikban csupán üzletrésszel (kültagi tagsági részesedéssel) rendelkezik, ez önmagában profilazonosság esetén sem veszélyezteti egyik társaságot sem. Más kérdés viszont, hogy az 1988. évi Gt. 57. § (2) bekezdése szerint a kkt. (bt.) tagja a többi tag hozzájárulása nélkül nem lehet tagja – a részvénytársaság kivételével – a társaság tevékenységéhez hasonló tevékenységet folytató más gazdasági társaságnak, mely tilalom megszegése a kizárás már ismertett első esetkörére vezethet. Ide kapcsolódik, hogy nem szolgálhat az sem kizárás alapjául, ha a tag ténylegesen a versenytársat szolgáló gazdasági tevékenységet is végez, amennyiben ahhoz maga a társaság hozzájárult.¹⁹ Ha a közös tag egyik

¹⁶ LB PÉ.III.20.917/1993. (BH1994.180)

¹⁷ LB PÉ.I.21.336/1992. (BH1993.419)

¹⁸ Mindig a tényleges állapot vizsgálendő; bár elsősorban hitelezővédelmi szabály az 1988. évi Gt. 6. § (1) bekezdésében foglalt, azóta is továbbélő azon rendelkezés, hogy természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságnak lehet korlátlanul felelős tagja, e korlátozás a törzsszövegben taglalt esetkört is elvileg szűkíti.

¹⁹ LB Gf.VII.31.377/2001. (BH2004.472); később: Győri Ítéltábla Gf.IV.20.440/2009/4.

De iurisprudencia et iure publico

társaság üzleti titkait a másíknak kiadja, az valós okát szolgáltatja előbbiből való kizárásának, amelynek alapja ez esetben már nem a pusztá kétszeres tagság.

A kizárt és a társaságban maradó tagok nagy többsége között szinte törvényszerűen merülnek föl személyi ellentétek, rossz viszony, önmagában azonban ez a kizárásra nem elegendő ok.²⁰ A kizárásra okot a tag által a haragos viszony következményeként tanúsított további magatartás szolgáltathat, amennyiben az már a társaság célja elérését veszélyezteti. Másrészt a veszélynek a kizárt tag magatartásából kell erednie, a tagok súlyosan megromlott viszonya önmagában is veszélyeztetheti a társaság működését, de adott tag kizárására nem adhat okot, ha a konfliktust nem a tag felróható magatartása gerjeszti.²¹ Ellentétes jogértelmezés esetén az egymással együttműködni nem tudó tagok közül a viszályt előidéző tag is kizárhatná a vele bármilyen okból ellenérdekűt a társaság zavartalan működésének biztosítására hivatkozással.²²

Fokozott óvatossággal vizsgálandó a büntető-, adóhatósági vagy más hatósági eljárások kezdeményezése, vagy ilyen eljárások hatálya alá való kerülés. Ha a tag egy másik tag ellen tesz feljelentést (kezdeményez eljárást), az önmagában a kezdeményezett eljárás jogerős befejeztéig nem vezethet a feljelentést tevő tag kizárására, hiszen a feljelentés alappal is történhetett. Egy eseti döntés arra is rámutatott, hogy a feljelentés kifejezetten a társaság érdekében is történhet.²³ Hozzáteszem, ez úgy is elképzelhető, hogy a kezdeményezett büntetőeljárás a másik tag felelősségének megállapítása nélkül ér véget, pl. a büntetőeljárás során az megállapítható, hogy a társaság árukészletéből sikkasztás történt, de azt nem lehetett bizonyítani, hogy azt a feljelentett tag követte el. Más a helyzet ugyanakkor, ha a tag által kezdeményezett eljárás ténylegesen alaptalannak bizonyul, amely ha a társaság működését veszélyeztette, indokolhatja a tag kizárását.²⁴

Még óvatosabban kezelendő, ha a kizárás oka a taggal szemben folyamatban lévő büntetőeljárás, hiszen a tagot is megilleti az ártatlanság véelme. Ebből kifolyólag viszonylag egységes a bírói gyakorlat abban, hogy önmagában a tag elleni büntetőeljárás ténye a kizárásra okot nem szolgáltathat, de született ezzel részben ellentétes határozat is, mely szerint a gyanúsításban megfogalmazott alperesi magatartás önmagában is megalapozza a társaságból való kizárást.²⁵ Bármennyire fontos is az ártatlanság véelme, a büntetőeljárásnak lehet több olyan következménye is a tagra, amely viszont már szintén kizárására vezethet, pl. azért nem tud különféle kötelezettségeinek eleget tenni, mert előzetes letartóztatásba kerül. Az ilyen ügyeket különös körültekintéssel kell vizsgálni, mert egyrészt az említett véelem a terheltet az egész eljárás során megilleti, másrészt az előzetes letartóztatását indokolhatják bűnössége kérdéséről függetlenül neki felróható körülmények (pl. megszökik), harmadrészt a kizárás célja alapvetően a társaság működőképességének biztosítása.

A kizárásra okot adó magatartás nemcsak tevékenység, de mulasztás is lehet, amely esetben a mulasztás súlya, következménye mérlegelendő. Kizárási oknak tekintette a bíróság, hogy a büntetőeljárás elől szökésben lévő tag több mint egy éve nem vett részt a társaság tevékenységében,²⁶ ahogy azt is, amikor éveken át akadályozta, hogy a társaság a társasági szerződés módosításával az 1997. évi Gt.-re térjen át,²⁷ és más ügyben is, amikor a jogszabály által megkövetelt szerződésmódosításhoz sorozatosan nem járult hozzá,²⁸ a passzivitás oka tulajdonképpen irreleváns. Minthogy a legfőbb szerv ülésén való részvétele a tagnak joga, de nem

²⁰ LB P.f.I.20.252/1991. (BH1991.389); LB Gfv.X.30.188/2007. (BH2008.47)

²¹ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 13.G.40.314/2007/3.

²² Debreceni Ítéltábla Gf. IV. 30.050/2008/4.

²³ LB Gfv.II.31.247/2001/4.

²⁴ LB Gfv.VII.31.429/1997. (BH1998.345)

²⁵ Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.513/2006/6. Az ügghöz hozzátartozik, hogy a kizárásnak voltak más nyomós okai is.

²⁶ Lásd előző lábj.

²⁷ Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.162/2005/9. Megjegyzem, a tag ezzel maga alatt vágta a fát, ha hozzájárult volna a módosításhoz, mint a következő fejezetekben látni fogjuk, sokkal nehezebb lett volna kizárni.

²⁸ LB Gf.13.40.162/2005/9.

De iurisprudencia et iure publico

kötelessége, egyszerű távolmaradása nem szolgálhat kizárása alapjául, akkor sem, ha kiemelten fontos döntés meghozatalától marad távol.²⁹

A bírói gyakorlat igyekezett továbbá a fentiekén túl is kialakítani a kizárásra okot adó körülmények valamiféle minimális súlyát, így arra nem ad alapot önmagában az a körülmény, hogy a társaság és a tag között valamilyen jogcímen elszámolási vagy más jogvita keletkezik,³⁰ hogy a tag tagsági viszonyának közös megegyezéssel történő megszüntetésére tesz – a többi tag által el nem fogadott – ajánlatot.³¹ Nem vezetett a tagok kizárásához végül az az eset sem, amikor a korábban vezető tisztségviselői feladatokat is ellátott tagok bejelentették a társaság számláját vezető pénzügyvezetőnek, hogy a számla felett a megmaradt egyetlen vezető tisztségviselő már nem rendelkezhet, tekintve, hogy azt a társasági szerződés együttes aláíráshoz köti.³²

A tag magatartásának súlyát a társaság célja elérésének veszélybe kerülése adja. Minthogy a gazdasági társaság célja fogalmilag az üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatása vagy annak elősegítése,³³ a kizárásra okot adó magatartás gyakorlatilag ezt, vagyis a társaság normál üzletmenetét veszélyezteti. Nem szükséges egyfelől, hogy a társasági célok bárminemű sérelme ténylegesen bekövetkezzék, de az igen, hogy erre a magatartással okozati összefüggésben reális esély mutakozzék.³⁴

A kizárásra okot adó magatartás a tag oldaláról egyben felelősségi kérdés is, így kérdésként merülhet fel az is, hogy alappal zárható-e ki a társaságból olyan magatartásáért a tag, amely a polgári jog általános szabályai szerint nem volt felróható. A gyakorlat erre a fenti példákból láthatóan alapvetően nemleges választ ad, azonban magának a jogszabálynak a társaság szemszögéből való megfogalmazásából eredően ez nem feltétlenül helyes szemlélet. Álláspontom szerint könnyen elképzelhető az, hogy a vétlen tag személyében rejlő körülmények veszélyeztethetik a társaság érdekét, pl. egy kisebb személyegyesítő jellegű társaság helyben jól ismert tagjának közeli hozzátartozója követ el a helyi közösséget súlyosan felkavaró cselekményt, ami utána a társaság forgalmának elapadásában is lecsapódik.

A kizárásnak az 1988. évi Gt. még egy sajátos esetkörét ismerte: a kkt. és bt. esetén a példálózó felsorolásban külön szerepelt, hogy a tag tartósan fizetéseképtelenné válik. E kiemelés a törvény indokolása nem magyarázza meg külön, és erre vonatkozó jogesetet sem találtam.³⁵ Az állhat mögötte, hogy mivel a kkt. a tagok korlátlan és egyetemleges mögöttes felelősségével működik, egyik tag fizetéseképtelensége a társaságban való részvételt a többi tag számára teszi kockázatosabbá. Minthogy ugyanakkor a kkt. is a saját cégneve alatt, önállóan gazdálkodott, a mögöttesen felelős tag vagyoni helyzetének megrendülése nem szükségszerűen a társaság működését veszélyeztette, inkább a hitelezők kielégítését, az pedig nem szolgálhatna tagkizárási alapjául. Az is kissé érthetetlen, miként vonatkozna ez a betéti társaság kültagjára, akinek felelőssége egyébként is korlátozott. Mindezek alapján nem meglepő, ha ez a későbbi jogszabályokban már nem jelent meg.

II.1.2. 1997-től napjainkig

Az 1997. évi Gt. szakított elődje kazuisztikájával és általános szabályként helyezte el a 49. § (1) bekezdésében a kizárás immár egyetlen és általános okát, miszerint annak akkor volt helye, ha a tagnak a társaságban maradása a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyeztetné. E rendelkezést szó szerint vette át mind a 2006. évi Gt. 48. § (1) bekezdése, mind a Ptk. 3:107. §-a.

²⁹ Győri Ítéltábla Gf.IV.20.229/2005/9. (BDT2005.1270)

³⁰ Csongrád Megyei Bíróság 1.Gf.40.006/1998/3 (BDT2000.85)

³¹ Lásd 13. lábj.

³² LB Pf.I.20.773/1992. (BH1993.87)

³³ 1988. évi Gt. 4. § (1) bek.

³⁴ Debreceni Ítéltábla Gf.IV.30.413/2008/5.

³⁵ Kutatásaimhoz a Kúria adatbázisát használtam.

De iurisprudencia et iure publico

A változás szükséges volt, és láthatóan időtállóan bizonyult. Mögötte az áttekinthetőbb törvényszerkesztésen túl az a felismerés húzódnak, hogy a korábban – az előzőekben ismertettek szerint – külön esetként szabályozott társasági szerződés megszegése vagy törvénysértés beleértendő az általánosabb megfogalmazásba, így a két esetről egyrészt nehezen volt elhatárolható, másrészt indokolatlan volt a tag előzetes írásbeli felszólítása.

A kizárás korábbi, szerződésszegésen alapuló, előzetes felszólítást követő esetkörének egyetlen része ezzel párhuzamosan kikerült a kizárási okok közül, és innentől kezdve önálló életet él: ha a tag a társasági szerződést azzal szegi meg, hogy vagyoni hozzájárulását nem szolgáltatja, ez irányú felszólítását követően tagsági jogviszonya *ex lege* megszűnik, amely pótbefizetés elrendelése esetén is irányadó.³⁶

A kizárási okok körében a korábbi bírói gyakorlat változatlanul irányadó maradt, de hosszabb távon megfigyelhető egyrészt a kizárási okok egyre megszorítóbb értelmezése, egyes régi bizonytalanságok eldöntése, és persze olyan esetek is felmerültek, amire az 1988. évi Gt. alkotói még aligha gondolhattak.

Az előző alfejezetben elemeztem a tag társaságban maradása esetén fenyegető veszély minimális súlyát, melyet a bíróságoknak is több ízben mérlegelniük kellett. Nyilvánvalóan nem elégséges a kizáráshoz az olyan hivatkozás a társaság részéről, hogy a tag a társaság „számviteli irataival” nem számolt el, annak megjelölése nélkül, hogy pontosan mivel és mikor.³⁷ Vizsgálnia kell a bíróságnak a társaság felróhatóságát is, így az hiába károsodott egy konkrét ügyben komolyan a tag tartozásáért vállalt készfizető kezesség folytán, a bíróság ezt a társaság önhibájának tekintette, és a tagot nem zárta ki.³⁸

Megjelentek a kizárás iránti perekben a tag és a társaság közti hitelviszonyok is. Kizárássra vezetett az, amikor a tag egy általa is megszavazott határozatban tagi hitel nyújtását vállalta arra az esetre, ha maga a társaság nem jut külső hitelhez, majd e vállalásának nem tett eleget,³⁹ de az is, amikor a kölcsönt a tag nem határozati formában, hanem a társasághoz intézett nyilatkozatban vállalta, majd utóbb azt nem teljesítette.⁴⁰ A hitelviszonyok fordítottak is lehetnek: egy másik ügyben a társaság biztosított a tagnak nagy összegű kölcsönöket, amit az első fokú bíróság ennek megfelelően elsődlegesen a társaság (az akkori ügyvezető) és nem a tag hibájának tekintett, így a kizárásnak nem volt helye.⁴¹ A másodfokú bíróság leszögezte, hogy a többi tag tudomása nélkül több tízmillió összegű pénzkivétel a társasági vagyonból a társaság érdekeit és a jóhiszemű joggyakorlás elvét sértő, bizalomvesztéssel járó tagi magatartás, még akkor is, ha az kölcsön jogcímén történt, és a tagot az első fokú határozatot megváltoztatva kizárta.⁴² A két bíróság eltérő érvelése jól példázza, milyen nehéz egyes esetekben elbírálni a formálisan jogszerű, mindkét félnek felróható ügyleteket.

Az is végérvényes tisztázást nyert az évek során, hogy a tag kizárására kizárólag az e minőségében tanúsított magatartása adhat okot, így ha a tag egyben vezető tisztségviselő, úgy különös gonddal vizsgálandó, hogy cselekvősege mennyiben tartozik az ügyvezetés körébe. A többségi gyakorlat szerint a vezető tisztségviselő magatartása tehát nem kizárási ok, jogkövetkezménye a tisztségviselő visszahívása, vagy polgári jogi kártérítési felelőssége. Az elvek világosak, de a gyakorlati elhatárolás távolról sem könnyű, és időnként a bírósági gyakorlatot is megosztja. Egyik ügyben a társaság egyik telephelyének vezetésével megbízott tag és ügyvezető a kizárási határozat szerint elmulasztotta a különféle vagyonvédelmi intézkedések megtételét, amiből a társaságnak kára is keletkezett. Az elsőfokú bíróság e tényállást megállapíthatónak is

³⁶ 1997. évi Gt. 13. §, 2006. évi Gt. 14. §, Ptk. 3:98. §

³⁷ Fővárosi Ítéltábla 14.Gf.40.270/2012/5.

³⁸ Fővárosi Bíróság 11.G.40.052/2009/13.

³⁹ Fővárosi Bíróság 11.G.40.068/2007/19.

⁴⁰ Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.171/2008/6., Fejér Megyei Bíróság 17.G.40.021/2008/8.

⁴¹ Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság P.21.094/2007/13.

⁴² Győri Ítéltábla Pf.II.20.180/2008/5.

De iurisprudencia et iure publico

látta, és arra mutatott rá, hogy amennyiben az alperesi ügyvezető magatartásával megsértette az ügyvezetői jogviszonyból eredő kötelezettségeit, úgy azzal egyúttal a tagi kötelezettségeit is megsértette, hiszen nemcsak ügyvezetőként, de tagként is kötelezettsége, hogy a társaságnak kárt ne okozzon, együttműködjön a többi taggal, a közös gazdasági tevékenység folytatására a társaság számára a leghasznosabb módon kerüljön sor, ennél fogva a tagot kizárta.⁴³ A másodfokú bíróság ezzel szemben az ítéletet megváltoztatva arra az álláspontra helyezkedett, hogy tévesen hivatkozott a felperes arra, hogy a vezető tisztségviselői feladatok ellátásának a lehetősége gyakorlatilag a tagi minőség egyik „részejogositványa”, mivel korlátolt felelősségű társaság esetében kívülálló, nem tag természetes személy is elláthatja az ügyvezetői feladatokat, ilyen vonatkozásban nincs összefüggés a tagi minőség és az ügyvezetői tisztség ellátása között. Amennyiben a mulasztást az alperes terhére lehet róni, azt mint ügyvezető, az operatív munka irányítója követhette el, amely nem képezheti kizárási perben a vizsgálat tárgyát.⁴⁴

Az ismertetett ügyben a másodfokú bíróság gyakorlata felel meg a kialakult joggyakorlatnak,⁴⁵ ilyen értelemben helyesnek az mondható. Remekül rávilágít ugyanakkor az elsőfokú bíróság érvelése a gyakorlati nehézségeken túl arra is, hogy a vezető tisztségviselői mulasztások szükségszerűen a társaság célja érdekében együttműködésre köteles tag kötelezettségeinek megszegésével is járnak. Az elhatárolás elvi alapja a kötelezettségszegés domináns jellege lehet. Szerencsés esetben a keveredés időbeli: nincs akadálya természetesen a kizárásnak a tag ügyvezetői megbízásából történt visszahívását követően kifejtett magatartása miatt.⁴⁶

A különféle felelősségi alakzatok konkurálása figyelhető meg abban a jogesetben is, amikor a társaság a tag által apportként szolgáltatott számítógépes program nem megfelelő licencére alapította a kizárási keresetet azzal, hogy a társaság a szindikátusi szerződésben foglalt megállapodás szerint az üzleti terveit e szoftver továbbértékesítésére alapozta, amit a részben nyílt forráskód nem tesz lehetővé. Az apport – mint általában a vagyoni hozzájárulás – nem szolgáltatása a tagság megszűnésével jár, a tag pedig a nem vagyoni hozzájárulás értékéért objektív felelősséggel tartozik.⁴⁷ A bíróság megállapíthatónak látta, hogy az alperesi tag megsértette a nem pénzbeli hozzájárulás szolgáltatására vállalt kötelezettségét, mert nem kizárólagos felhasználási jogot biztosító szoftvert bocsátott a társaság rendelkezésére. Ezen magatartása a felperesi társaság céljának elérését, üzletszerű gazdasági tevékenysége eredményes folytatását nagymértékben veszélyezteteti, ezért a tagot a társaságból kizárta.⁴⁸ Ehhez hasonló az a jogeset, melynek lényege szerint a tag kizárása indokolt, ha az a társaság tagjává a vállalt többletkötelezettségek teljesítésének ígérete miatt válhatott, a tagi szolgáltatásként vállalt kötelezettségét azonban nem teljesíti.⁴⁹

Változatlanul okot adhat a tag kizáráására pusztán mulasztásának sorozata is, de a gyakorlat többlet-tényállás hiányában nem tekinti kizárási okot adó körülménynek, ha a tag társaság legfőbb szervének döntéshozatalában, nem gyakorolja szavazati jogát, vagy szavazatával nem járul hozzá a legfőbb szerv határozatának meghozatalához.⁵⁰

Alapjában véve a jogalkalmazás lassú és kilengésektől sem mentes változásait akként foglalhatjuk össze, hogy az a tag kizáráásának lehetőségét egyre inkább a legindokoltabb esetekre szorítja. Egy Legfelsőbb Bírósági döntés összefoglalója szerint a tag akkor zárható ki a társaságból, ha minden kétséget kizáróan megállapítható, hogy a társaságban maradása a társaság

⁴³ Szolnoki Törvényszék 8.G.20.263/2011/74.

⁴⁴ Debreceni Ítéltábla Gf. III. 30.583/2012/19.

⁴⁵ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 23.G.40.187/2010/20., Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság P.21.094/2007/13., Debreceni Ítéltábla Gf. III. 30.770/2011/10.

⁴⁶ Tolna Megyei Bíróság 16.P.20.979/2010/29., Pécsi Ítéltábla Pf.IV.20.003/2012/7.

⁴⁷ 2006. évi Gt. 14. § (2) bek., 12. § (4) bek.

⁴⁸ Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.524/2011/4.

⁴⁹ Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.171/2008/6.

⁵⁰ Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.548/2011/3.

De iurisprudencia et iure publico

céljának elérését nagymértékben veszélyezteti, amely megfogalmazás már-már büntetőjogi bizonyosság követelményét sugallja.⁵¹ Egy másik eseti döntés az óvatosságot egyenesen a tulajdonhoz való joggal indokolta: „a kizárás jogintézménye a társaság érdekvédelmét szolgálja, alkalmazása azonban a tag tulajdoni viszonyaiba történő súlyos beavatkozással jár, ezért csak a társaság céljának elérését nagymértékben veszélyeztető, kirívóan társasággellenes magatartást tanúsító taggal szemben alkalmazható.”⁵²

Az új Ptk. minden korábbinál absztraktabb felépítése az egyébként azonos normaszöveg ellenére is felvet egy nehezen megválaszolható kérdést. Bár a jogalkotó a 2006. évi Gt.-vel már a diszpozitivitás irányába mozdult el,⁵³ a kódex alapvetően továbbra is kógens volt. A Ptk. 3:4. § (2) és (3) bekezdései értelmében ehhez képest a jogi személy tagjai az egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyuk, valamint a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása során a létesítő okiratban eltérhetnek a Ptk.-nak a jogi személyekre vonatkozó szabályaitól, kivéve ha azt maga a törvény tiltja, vagy az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza. Ez a diszpozitivitási klauzula a jogi személyekről szóló könyv harmadik részében elhelyezett gazdasági társaságokra is alkalmazandó, mivel a 3:89. § (2) bekezdésében meghatározott formakényszer azt nem rontja le. Ebből még számos jogalkalmazási nehézség várható, e dolgozat szempontjából pedig rövid elemzést igényel, hogy eltérhetnek-e a tagok a létesítő okiratban a tag kizárására vonatkozó rendelkezésektől?

Magát az eltérést a Ptk. konkrétan nem tiltja meg, így a továbbiakban az vizsgálandó, sértheti-e az eltérés a hitelező, a munkavállaló vagy a kisebbség jogait, illetve akadályozhatja-e a törvényes felügyeletet. A hitelező és a munkavállaló esetén erre egyértelmű nemmel lehet felelni, ahogy semmilyen lehetséges összeütközést nem látok a tagkizárás intézménye és a Ctv. szerinti törvényességi felügyelet között sem. A tagok kisebbségének jogát elvileg akkor sértheti a tagkizárás főszabálytól eltérő szabályozása, ha azt könnyebbé teszi – a tagkizárás lehetőségének teljes kizárása, vagy valamely további feltételhez kötése (pl. magasabb szavazati arány, felügyelőbizottság jóváhagyása), a kizárási okok korlátozása éppen a kisebbséget (is) védi. A Ptk. 3:4. § (3) bekezdése ráadásul az eltérést a jogok „nyilvánvaló” sérelméhez köti, a nyilvánvalóság pedig szintén csak konkrét ügyekben bírálható el. Előzetesen az a tétel állítható fel, hogy a jogsérelem nem nyilvánvaló, ha az eltérés csak a tagság konkrét személyi összetételéből következő szavazati arányok miatt hátrányos valamely kisebbségben lévő tagra. Nyilvánvaló viszont akkor, ha magából a létesítő okiratból az azt olvasó hozzáértő személy (vagyis jogász) számára egyértelműen megállapítható.

A diszpozitivitás további általános határát adja a Ptk. 3:19. § (3) bekezdése, miszerint ha a Ptk. egyszerű vagy azt meghaladó szótöbbséget ír elő a határozat meghozatalához, a létesítő okirat egyszerű szótöbbségnél alacsonyabb határozathozatali arányt előíró rendelkezése semmis. Ennek megfelelően a 3/4-es szótöbbség helyett a felek egyszerű többséget vagy bármilyen minősített többséget is meghatározhatnak – amennyiben ez a fentiek szerint nem okoz nyilvánvaló sérelmet –, egyszerű többséget el nem érő szavazati arányhoz (pl. a jelenlévők harmadához) azonban a kizárásról való határozathozatal sem köthető.

Mínthogy a cégbejegyzés szabályai érdemben változatlanok, legelőször a cégbíróságok lesznek kénytelen eldönteni, hogy hol és mennyiben engedhető meg a Ptk.-tól való eltérés. A

⁵¹ Gf.II.32.388/2002/7.

⁵² Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.275/2009/5, Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.429/2009/4., Győri Ítéltábla Gf.IV.20.440/2009/4.; e társasággellenességre hivatkozás jelent meg utóbb a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság 11. G. 20.790/2010/28. sz. ítéletében. Szintén a tag tulajdona védelmére hivatkozik a Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság 11. G. 20.790/2010/28. sz. ítélete is.

⁵³ 2006. évi Gt. 9. § (1) bek.

De iurisprudencia et iure publico

bíróságok fokozatos fejlődéssel kialakuló majdani álláspontját idővel az ítélőtáblák másodfokú végzéseiből ismerheti meg majd a szakma.

II.2. A kizárás kizártsága

A jobb áttekinthetőség érdekében e külön alfejezetben tárgyalom mindazon eseteket, amikor bármely okból a tag kizárásnak nincs helye. Mivel e kérdéskör szabályozása nagyfokú állandóságot mutat, az egyes eseteknél külön-külön foglalom össze az elmúlt 25 év esetleges változásait.

II.2.1. A részvénytársaság

Az első Gt.-től az új Ptk. hatályba lépéséig volt a részvényes kizárása. Az 1988. évi Gt. ezt indirekt módon szabályozta akként, hogy az rt.-re vonatkozó joganyagban a kizárás lehetőségéről egyszerűen nem rendelkezett. Az 1997. évi Gt., mint láthattuk, már általánosan szabályozta a kizárás intézményét, ezért a 49. § (2) bekezdése kimondja, hogy a részvényes ellen kizárás iránti per nem indítható. E rendelkezést szó szerint vette át a 2006. évi Gt. 47. § (2) bekezdése.

Változást az új Ptk. hoz, mivel 3:107. § (2) bekezdése szerint a *nyilvánosan működő* részvénytársaság részvényese nem zárható ki, a zártkörűé tehát igen. A miniszteri indoklás szerint a zrt. esetében még sok esetben érvényesülnek olyan személyegyesítő jegyek, amelyek indokolhatják azt, hogy a társaság számára veszélyt jelentő részvényt ki lehessen zárni. Ezt nem tartom a legszerencsésebb indoknak, mivel a részvénytársaság vagyonegyesítő jellegénél fogva többnyire a személyegyesítő jellegek erősen háttérbe szorulnak, így – figyelemmel a részvénytársaságokra irányadó szervezeti szabályokra is – előzetesen igen problémásan tűnik bizonyíthatónak, hogy egyetlen részvényes társaságban maradása adekvát veszélyt jelenthet.

II.2.2. Kéttagú társaságok

Az 1988. évi Gt. eredetileg a társaságból való kizárásra a társaság tagjainak száma szerint semmilyen korlátozást nem tartalmazott. Ez arra vezetett, hogy időnként kéttagú társaságok egyik tagja egyszerűen kizárta a másikat.

A kizárással egytagúvá váló társaságok gondolatát a bíróságok kezdettől fogva ellenezték, az 1988. évi Gt. 78. § (1) bekezdésében foglalt azon kitélet, miszerint a kkt. (bt.) tagját a társaság *többi tagja* zárhatja ki fontos okból, akként értelmezték, hogy a kizárás jogintézménye csak legkevesebb háromtagú kkt.-ben, illetve bt.-ben alkalmazható. Háromtagú társaság esetén azonban a tag kizárásához a másik két tag egyhangú határozata szükséges.⁵⁴ A jogalkotó viszonylag gyorsan eszmélt, és 1992. január 1-i hatállyal az 1988. évi Gt. 78. § (1) bekezdésébe iktatta, hogy háromtagú társaság esetén a kizáráshoz a másik két tag egyhangú határozata szükséges,⁵⁵ amiből már egyértelműen következett, hogy kéttagú kkt.-ből nincs helye kizárásnak, noha ezt a későbbiekben további bírósági határozatok is nyomatékosították.⁵⁶

Ugyanez a folyamat a kft.-k esetén lassabban játszódott le, tekintve, hogy az 1988. évi Gt. 182. §-ából még értelmezéssel sem lehetett levezetni, hogy kéttagú társaságból kizárásnak ne lenne helye, ezért ezt a bíróságok elfogadták.⁵⁷ Mindez természetesen súlyos visszaélésekre adhatott okot, kiváltképp, hogy a kizárásnak taggyűlés összehívása nélkül, a másik tag határozatával is helye lehetett.⁵⁸

⁵⁴ LB Cgf.II.33.234/1992. (BH1994.533), Cgf.VII.32.969/1998/2., Cgf.II.31.347/1998/3.

⁵⁵ 1991. évi LXV. tv. 18. § (1) bek.

⁵⁶ Cgf. VII.33.321/1994. (KGD1997.64), Cgf.II.33.234/1992. (KGD1993.114)

⁵⁷ Cgf.II.32.848/1991 (KGD1993.237)

⁵⁸ Természetesen az eljárási szabályok betartásával, lásd: LB Pf.III.20.659/1993 (BH1993.665)

De iurisprudencia et iure publico

A kérdést végül az 1997. évi Gt. rendezte megnyugtatóan és szemlátomást véglegesen, mivel 49. § (2) bekezdése szerint nem zárható ki a tag a társaságból, ha utóbbinak csak két tagja van. E rendelkezést a későbbi jogszabályok változtatás nélkül vették át. A tagok száma a döntés meghozatalakor vizsgálendő, hiába visszaható hatályú pl. utóbb az új tag cégbírósági bejegyzése, ha a bejegyzési kérelmet a döntéshozatalkor még nem bírálták el, a társaságnak továbbra is csak kettő tagja van, így kizárásnak nincs helye.⁵⁹

II.2.3. Több tag kizárása

A gyakorlatban felmerült több tag egyidejű kizárásának a kérdése is, hiszen a tagok közti személyi ellentétek nem ritkán a tagok kisebb-nagyobb csoportjai között keletkeznek. A szavazás és a határozatképesség kérdése a következő fejezet témája, így itt csupán arra utalok, hogy ha több tag kizárásáról való *egyidejű* döntést a gyakorlat lehetővé tenné, akkor elvileg egyetlen tag kizárhatná az összes többit, amely során még a 2.2.2. pontban írtak sem érvényesülnének. Ezek után aligha meglepő, hogy erre az e körben állandó bírói gyakorlat szerint nincs törvényes lehetőség.⁶⁰

A fentiek nem jelentik ugyanakkor azt, hogy a társaságok nem zárhatnak ki egynél több tagot, csupán azt, hogy arról (annak kezdeményezéséről) tagonként külön-külön kell a legfőbb szervnek határozatot hoznia.⁶¹ Az itt kifejtettek az újabb jogszabályok alatt is változatlanul irányadóak.

II.2.4. Több tulajdonos közös üzletrésze

Kevésbé gyakori eset, de az előző ponthoz kapcsolódóan rövid említést érdemel, hogy a kft. törzsbetétjének – a részvényhez hasonlóan – kezdettől fogva több tulajdonosa is lehetett,⁶² akiket a társaság felé képviselőjük képvisel. A kizárás szempontjából a közös üzletrész egy tagnak tekintendő, így álláspontom szerint annak csak valamennyi tagja egyszerre zárható ki, míg ha ennek törvényi akadálya nincs, a társaság határozhat az üzletrész felosztásáról is, ha csak a tulajdonostársak egyikétől kíván megválni.

Nincs helye viszont sem a közös üzletrész egyik résztulajdonosát kizárni, és annak sem, hogy az egyik résztulajdonos zárja ki a másikat.⁶³ A közös üzletrész tulajdonosai közötti belső vita esetén a Ptk.-nak a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó szabályai alkalmazandóak. Nincs akadálya ugyanakkor valamennyi tulajdonostárs egyidejű kizárásának, ekkor a határozatban mindet meg kell nevezni, illetve a pert mindegyikük ellen meg kell indítani.⁶⁴

II.2.5. A minősített többséggel rendelkező tag

Az 1988. évi Gt. szabályai nem tették kizártná azt sem, hogy a másik, illetve többi tag a szavazati jogok akár 99 %-ával rendelkező tagot zárják ki, ami nyilvánvalóan egész abszurd helyzetekre vezethetett. Ezt felismerve a jogalkotó az 1997. évi Gt. 49. § (2) bekezdésében már nem tette lehetővé a tag kizárását abban az esetben sem, ha a tag a szavazatok legkevesebb 3/4-ével rendelkezik. Ezt szintén továbbvitték a későbbi törvények.

⁵⁹ Ujlaki László: *Tagkizárás kétszemélyes korlátolt felelősségű társaságból. Választottbírói esetek.* In: Gazdaság és Jog 2001/6. 26. o.

⁶⁰ LB PÉ.III.21.030/1992 (BH1993.420)

⁶¹ LB PÉ.III.20.500/1991. (BH1992.167)

⁶² 1988. évi Gt. 159. § (2) bek.

⁶³ LB Pfv.VI.21.047/1995. (KGF1996.285)

⁶⁴ Pécsi Ítéltábla Gf.V.30273/2004/4.

De iurisprudencia et iure publico

II.2.6. Időbeli akadályok

Az előzőekben tárgyalt esetektől eltérően vannak a tagkizárásnak átmeneti akadályai is, melyeket az 1997. évi Gt. honosított meg, és amely alatt a társaság a tag kizárásának kezdeményezéséről nem határozhat.

Az 1997. évi Gt. vezette be az előtársasági formát, amely alatt a társaság a működését néhány korlátozással kezdhette meg, így a tag kizárása e létszakasz alatt nem kezdeményezhető.⁶⁵ Nincs helye újabb tag kizárása kezdeményezésének akkor, ha a tag kizárása iránti perben a bíróság a tagsági jogok gyakorlását felfüggesztette.⁶⁶ E rendelkezések is változatlanok.

III. A kizárás módja

Az előző fejezetben igyekeztem kimerítően körüljárni, milyen okok vezethettek és vezethetnek a tag kizárására, ennek mikéntje azonban e fejezet tárgyát képezi. Általánosságban, mint sok más részterületen is, az alapvető fordulatot az 1997. évi Gt. hozta, de a kizárás vagy annak kezdeményezése végig a legfőbb szerv minősített többséghez kötött hatásköre maradt.

III.1. A kizárás elhatározása az 1988. évi Gt. alapján

Az 1988. évi Gt. a tag kizárását a legfőbb szerv hatáskörébe utalta, és társasági formától függően minősített többséghez kötötte. A tagsági jogviszonyt a társaság határozata szüntette meg.

Az ilyen határozat meghozatala természetesen kizárólag szabályszerűen történhetett, a legfőbb szerv ülését szabályszerűen kellett összehívni, illetve kft.-nél nem volt a gyakorlat szerint akadálya taggyűlés nélküli határozathozatalnak, amikor is ezen határozathozatali forma – témánk folytán nem ismertető – szabályait kellett maradéktalanul megtartani. A kizárás kérdésében az azzal érintett tag nem szavazhatott, és a határozathozatal szempontjából is figyelmen kívül kellett hagyni, amely azonban nem érintette egyéb jogait, így értesíteni kellett a határozathozatalról és kézbesíteni kellett neki a határozattervezetet taggyűlés nélküli szavazás esetén.⁶⁷ Ez a tagnak egyfajta jogot és lehetőséget biztosított a védekezésre.

A kizárás minősített többséghez volt kötött kezdettől fogva, azonban az 1988. évi Gt. annak mértékét szintén társasági formától függően eltérően szabályozta. A kkt. és bt. esetén a kizáráshoz legalább kétharmados szótöbbséggel meghozott határozat kellett,⁶⁸ ami a 2.2.2. pontban írtak szerint 1992. január 1. napjától azzal egészült ki, hogy háromtagú társaság esetén a másik két tag egybehangzó szavazata szükség, mely egyébként eddig is következett a törvényből. A kft., a közös vállalat és az egyesülés esetén a minimális szavazati arány a legfőbb szerv ülésén jelen lévő tagok szavazatainak legalább háromnegyede volt.⁶⁹ Valamennyi utóbbi forma esetén a törvény lehetővé tette az ülés tartása nélküli, írásbeli szavazást, melyen útján szintén lehetett a tag kizárásáról is dönteni.⁷⁰

A kizárásról való döntés formailag tehát szükségszerűen a legfőbb szerv határozatát jelentette, így annak a határozathozatalra vonatkozó tartalmi és alaki követelményeknek kellett megfelelnie. Ami a tartalmát illeti, túl sok specifikus rendelkezést a törvény nem adott. A kizárás okát természetesen rögzíteni kellett, már csak a későbbi bizonyíthatóság érdekében is. A gyakorlatban ennek kapcsán az vált vitatottá, hogy az indoknak magából a határozatból kellett-e

⁶⁵ 1997. évi Gt. 15. § (1) bek. c) pont

⁶⁶ 1997. évi Gt. 49. § (4) bekezdés, lásd 4.2. pont

⁶⁷ LB Gfv.32.606/2001/5.

⁶⁸ 1988. évi Gt.66. § (3) bek. c) pont

⁶⁹ 1988. évi Gt. 112. § (1) bek., 136. § (1) bek., 182. § (1) bek.

⁷⁰ Lásd 58. láb.

De iurisprudencia et iure publico

kitűnnie, vagy elfogadható volt-e az is, ha azt a jegyzőkönyv tartalmazta – a bíróságok végül beérték az utóbbival.⁷¹ Említést érdemel még, hogy jogszabályi előírás hiányában a határozatnak nem kellett jogorvoslati tájékoztatásként kioktatnia a kizárt tagot perindítási jogáról,⁷² bár álláspontom szerint a jóhiszeműséggel és tisztességgel nehezen egyeztethető össze annak hiánya.

III.2. Kizárás kezdeményezése az 1997. évi Gt.-től kezdve

Az 1997. évi Gt. kodifikációja során komoly figyelmet kapott jelen értekezés tárgyköre is, minthogy a jogalkotó is felismerte a korábbi szabályok diszfunkcionalitását. Felmerült, hogy a kft. tagját egyáltalán ne lehessen kizárni, ám ezt végül elvetve a jogalkotó a kizárási okoknak a 2.1.2. pontban látott általános megfogalmazása mellett végül a kizárás módjában szakított a legkomolyabban az 1988. évi Gt. megoldásaival.⁷³

Elődjétől eltérően az 1997. évi Gt. a kizárást bírósági hatáskörre tette, ezzel együtt a legfőbb szerv maradt a kezdeményező. Fontos eltérésként innentől kezdve a legfőbb szerv már csak a kizárás kezdeményezéséről hozhat határozatot, melyet követően a társaság pert indíthat a kizárás iránt; a tagsági jogviszony az erről rendelkező ítélet jogerőre emelkedésével szűnik meg. Ez a megoldás voltaképpen visszatérést is jelent a magyar jog régebbi megoldásaihoz, amennyiben az 1875. évi XXXVII. tc. (Kereskedelmi Törvény) is bírói döntéssel tette lehetővé a tag kizárását, mégpedig a többi tag egyetértő indítványára.⁷⁴

Terjedelmi okokból e tanulmány a szélesebb nemzetközi kitekintést nélkülözi, de itt utalok arra, hogy a német jogban mind az 1988. évi Gt., mind a későbbi törvények megoldása egymás mellett él, amelyek közül az utóbbi a főszabály, tehát a kizárásról csak a társasági szerződés ilyen rendelkezése alapján határoz a legfőbb szerv, egyebekben annak kezdeményezését követően a bíróság dönt.⁷⁵

Fontos röviden kitérni arra, hogy az 1997. évi Gt. 1998. június 16. napján ugyan hatályba lépett, de hatálya nem terjedt ki azonnal minden, már létező társaságra. A bejegyzés alatt álló társaságoknak még a korábbi törvénynek kellett megfelelniük, a már bejegyzettek pedig a cégjegyzékben vezetett adataik első változásakor voltak kötelesek létesítő okiratukat az 1997. évi Gt.-nek megfelelően módosítani.⁷⁶ Ez a módosítás igen sokáig elhúzódhatott, és amíg a társaság az újabb Gt. hatálya alá nem helyezte magát, addig a kizárásnak változatlanul a régi törvény szerint volt helye. Az alávétés megtörténte előtt indított kizárás iránti pert a bíróság megszüntette.⁷⁷

Az 1997. évi Gt. egységessé tette azt is, hogy a kizárás iránti per megindításáról a legfőbb szerv háromnegyedes szótöbbséggel határoz, ez a szabály azóta is változatlan. Továbbélt a vita új köntösben, hogy a kizárás indokát az azt kezdeményező határozatnak kell tartalmaznia, vagy elegendő, ha jegyzőkönyvbe kerül foglalásra, de a bírói gyakorlat változatlanul az utóbbit fogadta el.⁷⁸ A gyakorlat e téren ugyanakkor meghaladottá vált az új Ptk. alapján induló ügyekben, mivel annak 3:108. § (1) bekezdése már konkrétan előírja, hogy a kizárást kezdeményező határozatnak meg kell jelölnie a kizárás okát is. Az írásbeli szavazásról változatlanul irányadóak maradtak az előző pontban írtak.⁷⁹

⁷¹ LB PÉ.VI.21.669/1993. (KGD1994.219)

⁷² LB Pfv.VI.23.053/1993. (KGD1995.3)

⁷³ Dabóczi Kálmán: *Kinn a bárány, benn a farkas? - II. rész: A tagkizárási jogi buktatói a bírói gyakorlat elemzése alapján.* 143. o. In *Külgazdaság* XLI. Évf. 1997/10. 133-145. o.

⁷⁴ Balásházy *í.m.* 4. o.

⁷⁵ Kaló Ágnes: *Kft-tag kizárása a német jogban.* 516. o. In *Jogtudományi Közlöny* XLIX. évf. 11-12. szám, 1994. december. 515-521. o.

⁷⁶ 1997. évi Gt. 299. § (1)-(2) bek.

⁷⁷ LB Gfv.VII.30.007/2005/5., Gfv.VII.32.547/2001/5, Gfv.X.30.533/2002/6.

⁷⁸ LB Gf.VII.31.962/2002/6., Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.192/2004/7.

⁷⁹ Pl.: Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.356/2005/8.

De iurisprudencia et iure publico

Az 1997. évi Gt.-vel a kizárni szándékozott tag egyértelműen kedvezőbb helyzetbe került, a folyamat elnyúlása ugyanakkor a korábbi törvény alatt nem igazán jellemző újabb kérdéseket is felvetett. A kizárás iránti perek részletszabályai a következő fejezetre tartoznak, arra azonban itt is utalni szükséges, hogy a tagnak a kizárás kezdeményezését *követően* tanúsított magatartása a perben már nem értékelhető,⁸⁰ így az, ha elfogadjuk a kizárás szankciós jellegét, „büntetlenül” marad. Természetesen a tagnak társaság felé való kártérítési kötelezettségének fennálltát ez nem érinti.

Felmerült az is, hogy a tag kizárásának kezdeményezéséről *mikor* kell határozni, mivel több eseti döntés arra mutatott rá, hogy ha a társaság a tag kizárás alapjául szolgálható magatartását követően hosszabb ideig nem kezdeményezi a kizárását, akkor a társaságból való kizárás indokai elenyésznek. Egy konkrét ügyben a bíróság úgy foglalt állást, hogy a tag 2003-ban tanúsított magatartása, az azóta eltelt időre tekintettel a kizárás okának elenyészése miatt, a 2006 májusában hozott, a társaságból történő kizárása iránti per megindításáról szóló határozat meghozatalának alapjául nem szolgálhat.⁸¹ Másik ügyben a bíróság a tag magatartásától – egy korábbi szerződés megszegésétől – számított egy évvel később kezdeményezett kizárás iránti perben fejtette ki, hogy érdekmúlás állapítható meg, ha a kizárási ok felmerülése és a kizárási per megindítása közötti huzamosabb idő telik el.⁸²

IV. A bíróság eljárása

IV.1. Az 1988. évi Gt. eljárási szabályai

Az 1988. évi Gt.-től kezdve napjainkig a cégbíróságok tartották nyilván a gazdasági társaságokat, és a témánkat nem képező törvényességi felügyelet is hatáskörükbe tartozott. Kezdetől fogva rendes bírósági útra tartoztak ugyanakkor a társasági jogviták, így a bíróságok a kizárás jogintézményében is meghatározó szerepet játszottak és játszanak, olyannyira, hogy a bírói gyakorlat a jogfejlődésre is komoly hatással volt.

Láthattuk, hogy az 1988. évi Gt. szabályai szerint a legfőbb szerv magáról a kizárásról határozott minősített szótöbbséggel, és nem annak kezdeményezéséről. Rendkívül súlyos visszaélésekre vezethetett volna, ha a törvény a tag számára nem biztosít jogorvoslatot, ezért a kizárást kimondó határozattal szemben a kizárt tag a közléstől számított 30 napos jogvesztő határidőn belül bírósághoz fordulhatott.⁸³ Közlésen a legfőbb szerv ülésén jelen lévő taggal való szóbeli közlést is érteni kellett, így a határidő innentől számított akkor is, ha a határozatot a taggal később írásban is közölték, ide értve azt is, ha az ülés összehívása nem is volt szabályos.⁸⁴ A perindításnak egyik társasági forma esetén sem volt halasztó hatálya, ami így tág teret engedett a nem rendeltetésszerű joggyakorlásnak.

A kizárást kimondó határozat elleni per az 1988. évi Gt. alkalmazásában a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának egyik speciális esete volt. Ennek megfelelően a pert a kizárt tag indíthatta meg a társasággal szemben, a kereseti kérelem pedig a kizárásról rendelkező határozat hatályon kívül helyezése volt.⁸⁵ Visszatekintve ezek elég egyértelmű szabályoknak tűnnek, mégis szükséges volt a bírói gyakorlatnak nyomatékosítania, hogy egyrészt a perindításra

⁸⁰ Debreceni Ítéltábla Gf.III.30.583/2012/19.

⁸¹ LB Gfv.X.30.153/2007/4.; szintén kb. 3 éves időmúlás vezetett a kereset elutasításához a Veszprém Megyei Bíróság 1.G.40.094/2009/13. sz. ítéletében.

⁸² Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.317/2005/5.

⁸³ 1988. évi Gt. 78. § (3) bek., 122. § (3) bek., 150. § (3) bek., 182. § (3) bek.

⁸⁴ LB Pf.III.21.208/1993. (BH1994.125), Pkf.I.20.314/1993/2 (BH1993.606), Pf.III.21.321/1992. (BH1993.349)

⁸⁵ 1988. évi Gt. 44-45. §

De iurisprudencia et iure publico

kizárólag a kizárt tag jogosult, annak tagja vagy alapítója nem,⁸⁶ és kizárólag a társasággal, nem annak tagjaival szemben;⁸⁷ másrészt a keresetnek a határozat hatályon kívül helyezésére, mint marasztalásra kellett irányulnia, a Pp. 123. §-a szerinti megállapítási keresetnek nem volt helye.⁸⁸

A perindítási határidőt a gyakorlat kezdettől fogva anyagi jogi határidőnek tekintette, vagyis a keresetlevélnek határidőn belül meg kellett érkeznie a bíróságra.⁸⁹ Ezzel együtt a jogalkotó vélhetően valamiféle fokozott védelmet szánt e téren a kizárt tagnak, amíg ugyanis az 1988. évi Gt. 45. § (1) bekezdésében megfogalmazott általános szabály szerint bármilyen egyéb határozat esetén a perindításnak a határozat meghozatalát követő 30 napon belül volt helye, addig a kizárt tag az erről rendelkező határozat vele való közlésétől számított azonos határidőn belül tehetett meg ugyanezt.⁹⁰ Véleményem szerint nem jelentett ez túlzottan nagy jogvédelmet, mivel a kizárásról rendelkező határozattal a tagsági jogviszony megszűnt, ha közölték a taggal, ha nem, csupán annak vette ez elejét, hogy ha a tag a legfőbb szerv szabályszerű összehívásának hiányában nem is értesül a kizárásról, legalább a perindítástól ne essék el.

A határidők számításán túl a kizáró határozat elleni perek specialitása a végrehajtás felfüggeszthetőségében nyilvánult meg. Az 1988. évi Gt. 44. §-a szerinti bírósági felülvizsgálat alapja az volt, hogy a határozat jogszabályba, a társasági szerződésbe vagy az alapszabályba ütközik, a kizáró határozat ellenben lehetett pusztán ténykérdés is (hogy tudniillik tanúsította-e a tag egyáltalán a terhére rótt magatartást). Az 1989. évi Gt. 45. § (1) bekezdése, illetve az egyes társasági formákra irányadó részletszabályai lehetővé tették, hogy a bíróság a határozat végrehajtását felfüggeszse, a tagkizárást elrendelő határozatok elleni perindítást lehetővé tevő szabályok azonban nem.⁹¹ Ennélfogva a végrehajtás felfüggesztésének kizárólag akkor volt helye, ha a felperes a tagkizáró határozat jogszerűségét is vitatta.⁹² A felfüggesztő végzés ellen a Pp. általános szabályai szerint külön fellebbezésnek volt helye.⁹³

A kizáró határozat felülvizsgálata iránti perlés az előzőekből is láthatóan bizonyos fokig konkurált az egyéb határozat felülvizsgálata iránti perrel, annak sem volt ugyanis akadálya, hogy a kizárt tag kizárólag az 1988. évi Gt. 45. §-a szerinti felülvizsgálati pert indítsa meg, amelyben értelemszerűen ez esetben csakis a határozat jogszabálysértő mivoltára hivatkozott. Sőt, ilyen hivatkozással a kizárásról rendelkező határozattal szemben bármely más tag is kezdeményezhette a bírósági felülvizsgálatot.⁹⁴

Maga a per a megyei bíróságok hatáskörébe tartozott,⁹⁵ egyebekben az általános illetékességi és eljárási szabályok voltak megfelelően irányadóak. Eredményes perlés esetén a bíróság a kizárásról rendelkező társasági határozatot hatályon kívül helyezte, ami a tagsági jogviszonyt ugyan helyreállította, a miniszteri indokolás szerint a tagsági jogviszony „feléledt”, de az kezdettől fogva vitás volt, hogy ez visszamenőleges hatállyal vagy az ítélet jogerőre emelkedésével történt. A bírói gyakorlat végül arra a többségi álláspontra helyezkedett, hogy bár a szabályozatlanság visszaélésekre valóban adhat alkalmat, kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában, nem lehet *ex tunc* hatályt tulajdonítani a jogszabálysértő társasági határozat hatályon kívül helyezésének. Ebből következően a tag kizárását követően, távollétében meghozott további társasági határozatok nem

⁸⁶ LB Cgf. VII. 30. 958/1998. (EBH2000.225), Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Választottbíróság (továbbiakban MKIK VB) VB/94093. (VB.1996/2.)

⁸⁷ LB P.III.20.739/1992. (BH1993.36)

⁸⁸ LB PÉ.VI.20.386/1995. (KGD.1996.284.), LB PÉ. I. 20. 695/1992. (BH1993.156.)

⁸⁹ LB PÉ.VI.22.941/1993. (BH1996.21.)

⁹⁰ Ez a jogszabálynak a 83. lábjegyzetben hivatkozott bekezdéseiből egyértelműen következett, de a BH1993.157. számon közzétett jogeset is rögzítette.

⁹¹ Lásd 83. Lábj.

⁹² LB Gf.II.32.305/1990. (BH1992.650.)

⁹³ Pp. 155. § (3) bek.; LB Gf.II.30.046/1993 (BH1994.618.)

⁹⁴ Dabóczy 1997b: 136. o.

⁹⁵ Pp. 23. § (1) bek. f) pont

De iurisprudencia et iure publico

tekintendők jogszabálysértőnek.⁹⁶ Ilyen körülmények között a kizárt tag sok esetben jobban járt, ha elfogadta az egyes társasági formáknál előírt elszámolást.

A kizárt tag, mint felperes helyzetét a perben a bírói gyakorlat annyival segítette, hogy a kizárási ok fennálltának bizonyítási terhét rendszerint az alperesi társaságra telepítette kimondván, hogy nem a felperesnek kell bizonyítania, hogy a társaság által hozott határozat jogszabályba vagy a társasági szerződésbe ütközik, hanem az alperesnek kell azt bizonyítania, hogy fennállnak a törvényi feltételek, vagyis az, hogy a társaság fontos okból zárta ki a felperest a tagjai közül.⁹⁷ A bizonyítási terhet illetően a gyakorlat ugyanakkor bizonytalan volt, egy választottbírói határozat pl. az előzőekkel szemben úgy fogalmaz, hogy a felperes, tehát a volt tag bizonyította eredménnyel, hogy a terhére írt kizáró körülmények nem álltak fent.⁹⁸

Az ügy érdemében a bíróságok természetesen azt vizsgálták, hogy a határozathozatal szabályos volt-e, a kizárás okául megjelölt tényállás valós-e, és valósága esetén indokolja-e a taggal szemben e súlyos jogkövetkezmény alkalmazását.⁹⁹

IV.2. Bírósági kizárás az 1997. évi Gt. alapján

Az előző fejezetek szerint az 1997. évi Gt. a kizárás jogintézményét új alapokra helyezte, így noha megmaradt a társasági határozatok bírósági felülvizsgálatának lehetősége is, a kizárás attól teljesen elkülönült eljárásjogi intézménnyé nőtte ki magát. A szétváló két jogintézmény egymással már nem konkurálhatott: a kizárásról határozó társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránt külön per nem volt indítható, annak jogsértő voltára a kizárási perben lehetett hivatkozni.¹⁰⁰ Ilyen hivatkozás esetén értelemszerűen előbb a határozat érvényessége kérdésében kellett állást foglalni, majd ezt követően lehetett vizsgálni a kizárás ténybeli alapjait.¹⁰¹ Amennyiben a társaság a tagot kizáró határozatot hozott ugyan, de a kizárás iránti per megindítása bármilyen okból elmaradt, úgy e határozat bírósági felülvizsgálata iránt külön pert a tag továbbra sem indíthatott, azonban ezzel különösebb joghátrány nem is érte, hiszen a legfőbb szervi határozathoz önmagában joghatás nem fűződött.

Pert immáron a gazdasági társaságnak kellett megindítania a kizárni szándékozott taggal szemben, az, hogy egyébként a felperesi társaság esetén volt-e helye tagkizárásnak, nem vonható a perbeli legitimáció körébe.¹⁰² A társaság helyett a tagok által indított perben a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasította, illetve a pert megszüntetette.¹⁰³ A perindítás továbbra is jogvesztő határideje a határozat meghozatalától (és nem a közlésétől) számított 15 napra rövidült, ami változatlanul anyagi jogi határidő.

Az 1997. évi Gt.-től kezdve felmerült kérdésként a jogirodalomban, hogy ha a kizárni indítványozott tag a társaság egyetlen vezető tisztségviselője is egyben, akkor ki jogosult a társaság képviselőjére. A probléma elég elméleti, mert nehezen képzelhető el, hogy a vezető tisztségviselő megbízatását a tagok nem vonják egyidejűleg vissza. A Kézikönyv erről annyit mond, hogy a

⁹⁶ LB Gfv.X.32.916/1994. (BH1995.533), Gfv.II.30.847/1997. (BH1998.346), Gf.VII.30.613/1998. (BH1999.218). Gfv.X.32.486/1999/5., Cgf.VII.31.727/1998/3. Született ugyanakkor ezzel ellentétes döntés is a Legfelsőbb Bíróságon Pf.III.20.917/1993. (BH1994.180) számon, mely szerint a kizárást kimondó határozat bírósági hatályon kívül helyezésével a felperes tagságból eredő jogai visszamenőleges hatállyal állnak helyre, ebből következően a később hozott, a társasági szerződés módosításáról szóló határozat is jogsértő. Éppen az ilyen bizonytalan, a forgalom biztonságát sértő helyzetek elkerülése végett válhatott meghaladóttá az utóbbi álláspont.

⁹⁷ Fővárosi Ítéltábla 13.Gf.40.162/2005/9.

⁹⁸ Balásházy *i.m.* 6. o.; VB1996/12.

⁹⁹ LB Pfv.VI.22.836/1994 (KGD1995.195), VB 1996/12.

¹⁰⁰ 1997. évi Gt. 49. § (4) bek

¹⁰¹ LB Gfv.X.30.004/2007. (BH.2008.70.)

¹⁰² Így az nem lehet permegszüntetési ok, hogy a társaságnak pl. csak két tagja van, ilyenkor a kereset érdemben kellett és kell ma is elutasítani. Lásd: LB Gf.VII.32.242/2001., Gf.VII.32.380/2001. sz. határozatai (KGD2003.119, BH2003.251).

¹⁰³ LB Gf.VII.30.491/2001/6

De iurisprudencia et iure publico

kizárás kezdeményezéséről szóló határozatban kellene rendelkezni a képviselőtről, ha ezt a bíróságok elfogadják,¹⁰⁴ míg az alternatív álláspont szerint az 1997. évi Gt. 48. § (1), illetve a 2006. évi Gt. 46. § (1) bekezdése analógiájára a képviselőre a felügyelőbizottság által kijelölt felügyelőbizottsági tag jogosult, míg ilyen hiányában a bíróság által kirendelt ügygondnok.¹⁰⁵ Az első megoldást nem hiszem, hogy elfogadnák a bíróságok, mivel egy legfőbb szervi határozat így nem keletkeztethet képviselői jogot, az analógia pedig ott sántít, hogy a társasági határozatok felülvizsgálata iránti perben a céget a vezető tisztségviselő azért nem képviselheti, mert a pert éppen ő indítja az általa képviselt céggel szemben, itt pedig pont fordítva történik. Végül fölmerülhet a Pp. szerinti ügygondnok, aki azonban a Pp. 49. § (2) bekezdése alapján csak az ellenfél kérelmére rendelhető ki, ami nem áll az alperes érdekében. Tökéletes megoldás nincs tehát, vélhetően a jogalkotó sem tudta soha elképzelni, hogy a vezető tisztségviselői megbízatást a legfőbb szerv nem vonná vissza a bizalom súlyos megrendülése esetén.

Szintén az 1997. évi Gt. óta kísérti az a kérdés a joggyakorlatot, hogy milyen jogi helyzetet eredményez az, ha a tag a kizárását kezdeményező határozatot követően, de még az ezt elbíráló ítélet előtt részesedését a tag bármilyen módon átruhazza. A válasz egyértelműen az, hogy ebben az esetben a pert meg kell szüntetni, azonban ennek során a cégjegyzéki adatokból kell kiindulni,¹⁰⁶ és vizsgálandó, hogy az átruházás szabályosan, a társaság felé hatályosan történt-e.¹⁰⁷

Visszatérve a tételes szabályokra, az 1997. évi Gt. elődjétől eltérően már számos eljárásjogi rendelkezést is tartalmazott. Mindenekelőtt a perre a felperesi társaság székhelye szerinti megyei bíróság rendelkezett illetékességgel és hatáskörrel.¹⁰⁸ A gyakorlatban a soronkívülséget a bíróságok nemigen tudják betartani, de így is jelentős előrelépésként értékelhető, hogy a perben a bíróság mind első, mind másodfokon soron kívül járt el, és az első tárgyalást a kereset beérkezésétől számított legkésőbb 15 napra kellett kitűzni.¹⁰⁹ Kissé felemás rendelkezés ez, tekintve, hogy a tárgyalás elhalasztására és az új határnapra vonatkozóan a törvény a soronkívülség követelményén túl korlátozást már nem tartalmazott, így egy-egy tárgyalási nap között továbbra is hónapok telhettek el az eljárási szabályok betartásával.¹¹⁰

Kétségtől gyorsították az eljárást ugyanakkor azon szabályok, miszerint a kereset más keresettel való összekapcsolásának, megváltoztatásának, más ténybeli indokra való áttérésnek, viszontkeresetnek, úgyszintén szünetelésnek és felfüggesztésnek nem volt helye, a felperes pedig alperesi hozzájárulás nélkül is bármikor elállhatott a keresettől.¹¹¹ A Kézikönyv úgy fogalmaz, hogy kilóg a sorból azon további rendelkezés, hogy bírósági meghagyásnak sincs helye, amit a tagi státusz emelt szintű védelmével magyaráz,¹¹² magam azonban gyakorló jogászként ehelyütt Gállal és Pálkással értek egyet: ha az alperes szabályszerű idézésre nem jelenik meg, és védekezést sem terjeszt elő, úgy ítélettel kell határozni a kereset szerint.¹¹³ Ez a Pp. 163. § (2) bekezdéséből következik, ugyanis a bíróság a felhívás ellenére kétségbe nem vont tényeket valóban fogadja el.

Aggályosnak a 2006. évi Gt.-ben is továbbélő fenti korlátozó szabályok közül egyedül a per felfüggesztésének kizártságát érzem, nem elvitatva azt, hogy a pertartamot ez is rövidíti. Számos eset elképzelhető ugyanis, amikor a kizárásra okot adó magatartás csak valamely más eljárás, pl. büntetőeljárás alapján állapítható meg. A felperesi társaság nyilvánvalóan nem bizonyíthatja azt

¹⁰⁴ Kisfaludi – Szabó: *i.m.* 587. o.

¹⁰⁵ Dr. Gál Judit – Pálkásné Dr. Mika Ágnes: *Társasági jogi perek*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2007. 241. o.

¹⁰⁶ LB Gf.16.42.193/2003/3.

¹⁰⁷ Tolna Megyei Bíróság 16.P.20.979/2010/29.

¹⁰⁸ 1997. évi Gt. 49. § (3) bek.

¹⁰⁹ 1997. évi Gt. 50. § (1) bek.

¹¹⁰ Más jogintézményeknél ismer a polgári eljárás sokkal szigorúbb rendelkezéseket, pl. a végrehajtási perben a Pp.370/A. § (4) bekezdése szerint halasztásnak legfeljebb 8 napra, és kizárólag a fél által felajánlott bizonyítás érdekében van helye.

¹¹¹ 1997. évi Gt. 50. § (2) és (3) bek.

¹¹² Kisfaludi – Szabó: *i.m.* 592. o.

¹¹³ Gál – Pálkásné: *i.m.* 256. o.

De iurisprudencia et iure publico

egy polgári perben, hogy a tag a társaság vagy más tagok sérelmére bűncselekményt követett el, azonban egy ez irányú esetleges büntetőbírói ítélet a polgári bíróságot kötné. Megoldás lehetne, ha a kizárásról a társaság csak a büntetőügy jogerős befejezését követően határozna, ám az időmúlás olyan jelentős lehet, ami addigra a gyakorlat értelmében a kizárási ok elenyészéséhez vezethet.¹¹⁴

A keresetmódosítás és a más ténybeli alapra való áttérés tilalma egyértelmű rendelkezés, ennek ellenére számos alkalommal fordul elő, hogy a felek a kizárási határozattól eltérő okokat is felhoznak akár már a keresetlevélben, akár később, a tárgyalás során. Ezek bármilyen valóságos és alaposak is lehetnek, a bíróság a döntéshozatal során nem veheti figyelembe, és akkor jár el helyesen, ha az ilyen körülményekre feljánlott bizonyítást is mellőzi.¹¹⁵ Tárgya lehet viszont a bizonyításnak a tag magatartásának a kizárást kezdeményező határozatot követően bekövetkezett eredménye, amennyiben az a társaságra nézve súlyosan hátrányos, és amely általában azt valószínűsíti, hogy a tag további maradása is a társaság céljait veszélyezteti.

További novumként az 1997. évi Gt. 50. § (4)-(5) bekezdése egy igazi kétélű fegyvert is bevezetett: az alperes tagsági jogai gyakorlásának felfüggesztését. Ennek kérelemre volt helye, a kérelmet azonban mindkét fél előterjeszthette, és érdekében állhatott az alperesnek is, mivel az adózott eredmény reá eső részéhez való jogát nem érintette, azonban a tagsági jogok felfüggesztése alatt a társaság a társasági szerződését nem módosíthatta, újabb tag kizárását nem kezdeményezhette, nem dönthetett átalakulásról, illetve jogutód nélküli megszűnéséről. Mindezen korlátozások miatt bölcsen tette a felperesi társaság is, ha a felfüggesztés indítványozására csak kellő megfontolást követően kerített sort.¹¹⁶

A tagsági jog felfüggesztésének okával a törvény adós maradt, a bírói gyakorlat – a Pp. szerinti ideiglenes intézkedés analógiájára – az okot az alperes tagsági jogai gyakorlásának a társaság jogos érdekeit jelentősen sértő, másként el nem hárítható valószínűsítésében, míg a célt a fenyegető, utóbb már el nem hárítható jogsérelem megelőzése érdekében azonnali jogvédelem biztosításában jelölte meg.¹¹⁷ A tagsági jogokat felfüggesztő végzés ellen fellebbezésnek nem volt helye, de azt a bíróság maga is megváltoztathatta.

Az eljárás gyorsítása érdekében kisebb korlátozások érték a jogorvoslati jogot is: fellebbezésnek az általános szabályoktól eltérően nyolc napon belül volt helye, a perújítás pedig *ex lege* kizárt volt.

A tagsági jogviszony a tagot kizáró ítélet jogerőre emelkedésével szűnt meg, így vele ezzel az időponttal kellett elszámolni, míg a kereset elutasítása esetén a jogviszony folytonos, a tagsági jogok esetleges felfüggesztését pedig az ügydöntő határozatban meg kellett szüntetni.

IV.3. A hatályát vesztett 2006. évi Gt. kisebb módosításai

A 2006. évi Gt.-nek a kizárási eljárási szabályait érintő módosításai inkább csak finomhangolásnak tekinthetőek. Nem változott a perindítás anyagi jogi határideje, sem az, hogy a pert a társaságnak kell a tag ellen indítania.¹¹⁸

Az eljárás gyorsítására hivatott eljárási szabályok megegyeznek a 4.2. részben ismertetettekkel. Változott a tagsági jogok felfüggesztése; ha eddig kétélű kardnak tekintettem a jogintézményt, úgy sikerült azt jól ki is éleznem, a változtatás ugyanis mindösszesen abban állt, hogy a felfüggesztés ideje alatt keletkezett tartozásokért a tagsági jogaiban felfüggesztett tag korlátlan felelőssége nem áll fenn.¹¹⁹ A felelősség korlátozása – bár meglátásom szerint éppen ez is elég

¹¹⁴ Lásd 81., 82. lábj.

¹¹⁵ LB Gf.VII.31.962/2002/6., Fővárosi Ítéletábla 16.Gf.40.023/2004/5.

¹¹⁶ Farkas *i.m.* 187. o.

¹¹⁷ Pécsi Ítéletábla Gpkf.IV.30.087/2005/2. (BDT2006.1422).

¹¹⁸ 2006. évi Gt. 47. § (4) ill. (1) bek.

¹¹⁹ 2006. évi Gt. 48. § (4) bek.

De iurisprudencia et iure publico

aggályos – nem terjed ki a felfüggesztés tartama alatt esedékessé váló, ám korábban keletkezett tartozásokra.¹²⁰ Mindezekre figyelemmel könnyű elképzelni, hogy egy bt. beltagja maga kérné a kizárási perben tagsági jogai felfüggesztését, ami a hitelezők érdekeit egészen hajmeresztően sértheti, és mivel ez nem cégjegyzéki adat, a forgalom biztonságát is veszélyezteti.¹²¹

Változtak a jogorvoslatok szabályai is, a fellebbezés előterjesztésének az általános szabályok szerinti határidőn belül volt helye, amit a miniszteri indoklás utólag nehezen rekonstruálható gyakorlati igényekkel magyaráz. Ennél sokkal lényegesebb ugyanakkor, hogy a felülvizsgálati eljárás is kizárttá vált. Utóbbit vélhetően az eljárás további gyorsításának szándéka, esetleg a Legfelsőbb Bíróság tehermentesítése indokolta, de kérdéses, hogy nem volt-e túl nagy ár feladni az LB jogegységesítő, értelmező és továbbfejlesztő szerepét.¹²²

IV.4. Jelen és jövő a Ptk.-ban

E kézirat lezártakor az új Ptk. szerinti tagkizárási per aligha van még folyamatban az országban, így a bírói gyakorlat esetleges változásairól időelőtti lenne beszámolni.¹²³ Az új Ptk. 3:107-3:108. §-ait vizsgálva a legszembetűnőbb változás, hogy a korábban ismertetett eljárási jellegű szabályok szinte teljes egészében hiányoznak, a kódex csupán a perindítás anyagi jogi határidejét és a tagsági jogviszony felfüggesztésének szabályait tartalmazza.¹²⁴ Ennek oka nem az eljárási szabályok valamiféle drasztikus megváltozása, hanem az új Ptk. fokozott absztrakciójából következő profiltisztítás, így az érdemben azonos szabályok egyszerűen átkerültek a Ctv. V. Fejezetébe. E változással alapjaiban egyetértek, viszont kissé rendszeridegen helyen landolt a szabályozás a Ctv. jogorvoslati eljárásai között, hiszen a kizárási per nem jogorvoslati forma, így vélhetően bölcsebb lett volna a szabályokat akár a Pp.-be iktatni, akár a Ctv.-ben elkülönültebben elhelyezni.

A Ptk.-ban megmaradó szabályok közül érdemes a tagsági jogok felfüggesztésénél röviden elidőzni, mert itt fontos változások következtek be. Kodifikálta a jogalkotó a már kialakult bírói gyakorlatot,¹²⁵ és világossá tette, hogy a tagsági jogok akkor függeszthetőek föl, ha azok gyakorlása a társaság súlyos érdeksérelmével járna.¹²⁶ Sikerült visszanyesni a felelősségkorlátozásnak a 2006. évi Gt.-nél ismertetett veszedelmes vadhajtásait, mivel a 3:108. § (4) bekezdése szerint a felfüggesztés ideje alatt keletkezett kötelezettség a tagot a tagok egymás közötti viszonyában nem terheli, míg a társaság harmadik személlyel szembeni tartozásaiért – társasági forma függvényében – továbbra is köteles helyállni. Ezen új szabályok a jogaiban felfüggesztett tag érdekeit kevésbé védik, de az üzleti környezet kiszámíthatóságát annál inkább.

A Ctv. új 71/A. §-a – ami egyébként a szövetkezetekre is vonatkozik, amely nem tárgya e tanulmánynak – gyakorlatilag szó szerint ismétli meg a 2006. évi Gt. 48. §-ánál ismertetett szabályokat. Az egyetlen különbség, hogy míg utóbbi § (2) bekezdése szerint a felperes az eredetileg előterjesztett kereseti tényálláshoz képest más ténybeli indokra a kizárási per folyamán nem térhet át, addig a Ctv. ezt tömörebben, szabatosabban úgy fogalmazza meg, hogy a felperes a

¹²⁰ Farkas *i.m.* 188. o.

¹²¹ A fenti rendelkezéseket megfelelően kijátszva 3 tag gyakorlatilag 3 Ft-ból alapíthatott *de facto* korlátozottan felelős bt.-t, ha az egyetlen beltag ellen permanens tagkizárási per van folyamatban, melyben a felek egyezően kérik a tagsági jogok felfüggesztését. Ez persze alkalmas lehet a 2006. évi Gt. 50. §-a szerinti felelősség-áttrésre, és változatos büntetőjogi következményekre vezethet – bizonyítottság esetén.

¹²² A felülvizsgálati eljárás általában a csekélyebb jelentőségű ügyekből kizárt, és tisztán megfigyelhető, hogy mennyivel kevesebb BH került közzétételre mondjuk a bírósági végrehajtás területén, amivel szoros összefüggésben a joggyakorlatban lényegesen nagyobbak a területi egyenlőtlenségek, ami végső soron a jogbiztonságot és a törvény előtti egyenlőséget kezdi ki.

¹²³ Már csak azért sem, mert a Ptk. 12. §-a szerint a már működő társaságok kötelesek a létesítő okirat első módosításával egyidejűleg (cégformától függő határidőkön belül) előbb a Ptk. hatálya alá helyezni magukat, és csak ezt követően indulhat egyáltalán a hatályos jogszabály szerinti kizárási per.

¹²⁴ Ptk. 3:108. § (2)-(5) bek.

¹²⁵ Lásd 117. lábj.

¹²⁶ Ptk. 3:108. § (3) bek.

De iurisprudencia et iure publico

perindítást elhatározó társasági határozatban foglaltakon kívül nem hivatkozhat más kizárási okra.¹²⁷ Mindez semmilyen tartalmi változást nem jelent. Minden egyéb eljárási szabály, a jogorvoslatokra vonatkozókat is ideértve, a 2006. évi Gt.-nél tárgyalttal azonos.

IV.5. Kitekintés: a bírói út alternatívája

E fejezetben alapvetően eljárási szabályokat tárgyaltam, amelyek bár kógensek, mégsem érvényesülnek és érvényesültek szükségszerűen. Az 1988. évi Gt. minden egyéb jelentősége mellett az alternatív vitarendezési módok magyar jogfejlődésére is komoly hatással volt, 18. §-a ugyanis lehetővé tette, hogy a gazdasági társaság és annak tagja között a társasági szerződéssel kapcsolatos jogvitákban választottbíróság járjon el, ha a felek ezt a társasági szerződésben kikötötték. Ezáltal 36 év után vált ismét lehetővé természetes személy számára is, hogy választottbírósághoz forduljon.¹²⁸ A társasági szerződésbe foglalt választottbírósági kikötés kiterjedt a tag kizáráására vonatkozó határozat bírósági felülvizsgálatára is, lévén az is a társaság és a tagja közötti vita.¹²⁹

Választottbírósági eljárás közvetlenül vagy közvetve a felek által választott választottbíróknak (választottbíróknak) a felek által meghatározott szabályok szerint zajló, a rendes bíróságokon kívül eső olyan egyfokú eljárását értjük, mely szerződés vagy jogszabály alapján a felek közti vitát jogerős ítélet hatályával dönti el.¹³⁰ Eredetileg az 1988. évi Gt. eseti választottbíróság kikötését nem tette lehetővé, csak az ország akkori egyetlen állandó választottbíróságát, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara mellett szervezett Állandó Választott Bíróságát, azonban a törvény 1992. január 1. napjától hatályos 18. §-a ilyen megkötést már nem tartalmazott. Ehhez képest az 1997. évi Gt. kevés újdonsággal szolgált, 52. §-a választottbírósági eljárást azonos tartalommal tette lehetővé, a bírói gyakorlathoz igazodóan külön kiemelve, hogy a kizárt vagy kilépett tag és a társaság közti jogvita is társasági jogvitának számít.

A 2006. évi Gt. 10. § (1) bekezdése a társasági jogvita fogalmát tovább cizellálta, ami álláspontom szerint tartalmi változást nem jelentett. A szemléletmódbeli változás abban figyelhető meg, hogy a 10. § (2) bekezdése szerint a társasági jogviták egy részére a tagok csak magában a létesítő okiratban köthetnek ki választottbírósági eljárást, míg a jogviták másik felét az érintett felek ez irányú külön megállapodással (ún. kompromisszum) utalhatják választottbíróság elé. Témánknál megmaradva tag (volt tag) és társaság közötti jogvitákra választottbírósági eljárás továbbra is a létesítő okiratban volt kiköthető.

Az új Ptk. 3:92. §-a továbbhaladt a 2006. évi Gt. által kijelölt úton, és immár a társasági jogvita jellegére való tekintet nélkül lehetővé teszi a tagok vagy a konkrét jogvitában érintett személyek részére, hogy választottbírósági eljárást akár a létesítő okiratban, akár külön kompromisszumban kössenek ki, amely értelemszerűen irányadó a tag kizárása iránti perekre is.

Ha a perre választottbíróság rendelkezik hatáskörrel, azt az előtt kell megindítani, ha a keresetlevelet a felperes a rendes bírósághoz nyújtja be, az a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény (Vbt.) előtti időszakban áttette azt az állandó választottbírósághoz, azóta ilyen lehetőség nincs, a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani, illetve a pert megszüntetni.¹³¹

A választottbírósági eljárás legfontosabb szabályait az 1988. évi Gt. hatályba lépésekor a Pp. akkori XXIV. Fejezete szabályozta, majd 1994. december 13. napjától a mai napig a Vbt. az

¹²⁷ Ctv. 71/A. § (6) bek.

¹²⁸ Czédli Gergő: *A magyar választottbírósági eljárás elemzése tekintettel az UNCITRAL mintatörvényére és az angol szabályozásra*. 22. o. In Acta Conventus de Iure Civili, Tomus V., 2006. 17-66. o.

¹²⁹ LB P.f.III.20.830/1991. (BH1992.112.)

¹³⁰ Czédli *i.m.* 20-21. o.

¹³¹ Vbt. 8. § (1) bek.

De iurisprudencia et iure publico

irányadó, mely utóbbi nemzetközi gyökereinek hála üdítően keveset változott az elmúlt 20 évben.¹³²

A 4.1. részben láthattuk, hogy az 1988. évi Gt. a kizárás felülvizsgálata iránti bírósági eljárásra az általános szabályoktól eltérő szabályt egyáltalán nem tartalmazott. A két későbbi Gt. eljárási szabályai közül a választottbírósági eljárásra egyetlen rendelkezés volt megfelelően alkalmazandó, jelesül az, hogy az első tárgyalást legkésőbb a választottbírói tanács megalakulásától számított tizenötödik napra ki kellett tűzni – a Ctv. 71/A. §-ából ez furcsa mód kimaradt. Egyebekben a választottbíróság eljárási szabályait állandó választottbíróság esetén annak a státútuma, egyedi választottbíróság esetén a felek megállapodása, annak hiányában pedig maga Vbt. határozza meg, utóbbinak a Pp. nem háttérszabálya.

Választottbírósági út esetén nem érvényesülnek a jogorvoslatról az előzőekben írtak sem. Az eljárás egyfokú, a választottbírósági ítélet ellen nincs helye fellebbezésnek sem a rendes bíróságokhoz, sem máshova, és nem állnak rendelkezésre a Pp. szerinti rendkívüli jogorvoslatok sem. 60 napos jogvesztő határidőn belül lehet azonban kérni a törvényszéktől egy szintén speciális, egyfokú, nemperes eljárásban a választottbírósági ítélet érvénytelenítését a Vbt. 55. §-ában szűkkörűen és taxatívén meghatározott okokból, melyek között a választottbíróság ténybeli vagy anyagi jogi tévedései nem szerepelnek.¹³³ A választottbírósági határozat a rendes bírósággal azonos módon hajtható végre.

V. A kizárás következménye

Végül rövid ismertetést igényel a kizárás jogkövetkezménye, ami természetesen a tagsági jogviszony megszűnése. Ebből a szempontból is az 1997. évi Gt. volt a választóvonal, előtte ugyanis a tagsági jogviszony a kizárásról rendelkező határozat meghozatalával megszűnt. Bár a tag részére ez ugyancsak kedvezőtlen, annyi előnye volt a korábbi rendszernek is, hogy a társaság vele szemben ez esetben akkor is köteles volt elszámolni, ha a tag időközben pert indított.¹³⁴

Az 1997. évi Gt.-től kezdve a tagsági jogviszonyt már csak az ítélet jogerőre emelkedése szünteti meg. Ezen időpontig a tag főszabályként a társaság teljes jogú tagja, hacsak tagsági jogviszonya felfüggesztésre nem került, amely joghatásait a 4.2.-4.4. pontok taglalják.

A kizárás a tagot a társaságban való részesedésétől ugyan megfosztja, de ez nem mentesíti a társaságot elszámolási kötelezettsége alól. Az, hogy mire jogosult alapvetően közgazdasági és számviteli kérdés, és mint ilyen, elég neuralgikus pont. A 2006. évi Gt. 102. § (2) bekezdése szerint a kkt.-ből, bt.-ből kizárt tagot a társaság saját tőkéjéből akkora hányadrész illeti meg, amilyen mértékben a vagyoni hozzájárulása viszonyult a társaság jegyzett tőkéjéhez, amely szabályt a Ptk. is átvette.¹³⁵ A kft. kizárt tagja üzletrészét árverezni kell, mely eredménytelensége esetén utóbbi is az üzletrész-arányos sajáttőkére jogosult.¹³⁶ Mindezzel a volt tag elvileg jól is járhat, de gyakran vezethet méltánytalan helyzetekre.

Az elszámolás buktatói miatt abban egyetértek Metzingerrel, hogy a taggal való elszámolás sem azonnalinak, sem minden esetben teljesnek nem tekinthető,¹³⁷ a taggal való elszámolást azonban vele szemben nem tartom kártalanításnak tekinthetőnek. A kizárára a tag felróható magatartása vezet, amelyre viszont előnyök szerzése végett a volt tag se hivatkozzék, így

¹³² A Vbt. az ENSZ Kereskedelmi Jogi Bizottsága (UNCITRAL) 1985-ös ún. Mintatörvényén alapul.

¹³³ Ami hátránynak tűnik, az egyben előny is, a választottbíróság többek között egyfokúsága miatt gyorsabb a bírói útnál, lehetőséget teremt a jogvita gyors, a nyilvánosság kizárásával és véglegesen történő rendezésére.

¹³⁴ Pécsi Ítéltábla Gf.V.30.040/2006/8.

¹³⁵ Ptk. 3:150. §

¹³⁶ 2006. évi Gt. 139-140. §; Ptk. 3:179-181. §

¹³⁷ Lásd 8. láb.

De iurisprudencia et iure publico

kifejezetten helyesnek látom, hogy a Ptk. azt is világossá tette, hogy az üzletrész árverezésének költségei is a volt tagot terhelik, még abban az esetben is, ha az eredménytelen marad.¹³⁸

A kizárt tag és a kizárásában érdekelt társaság közti érdekegyensúly helyrebillentése szempontjából figyelemre méltó a német megoldás, miszerint a tag kizárásáról rendelkező bírói ítélet feltételes hatályú, hatálya csak az üzletrész ellenértékének a tag részére történt megfizetésével áll be, vagyis inentől szűnik meg ténylegesen a tagsági jogviszony.¹³⁹

A tagsági jogviszony megszűnését követően a korlátlanul felelős tag felelőssége további öt évig áll fenn a társaságnak a kizárást megelőzően keletkezett tartozásaiért, mely kapcsán a 2006. évi Gt. alapján eltérő szabályok érvényesültek a tagsági jogviszony felfüggesztése alatt keletkezett tartozásokra a 4.3. pontban írtak szerint. Ez természetesen megfelelően irányadó a jelenben is a 2006. évi Gt. alapján kizárt tagok felelősségére, úgyszintén azokéra, akikkel szemben az alapján a jelenben per van folyamatban, vagy az új Ptk. hatálya alá helyezkedésüket megelőzően az megindult – feltéve minden esetben tagságuk perbeli felfüggesztését.

VI. Záró gondolatok

A megelőző fejezetekben, mint azt célul tűztem ki, igyekeztem átfogó és teljes képet adni a tag kizárásáról. Jól látszik, hogy igazán lényeges változásokra az 1997. évi Gt. hatályba lépése óta nem került sor, ezzel a tagkizárási megbízható és állandó jogintézményévé szilárdult a modern magyar gazdasági jognak.

Bár a kizárási – akár szankciónak tekintjük, akár nem – eleve a tag felróható, a társasági működéssel összeegyeztethetetlen magatartásának következménye, visszaélésekre is alkalmas. Ez minden ember alkotta jogra igaz, ezzel együtt mindenképpen hosszú távon is fenntartandónak tartom a jelenlegi szabályozás érdemét, mely a tag kizárásáról való döntést a bíróságok kezébe helyezi. A Ptk. már említett diszpozitív klauzúla középtávon még számos kérdőjelet fog felvetni a társasági jog területén, ideértve ezen értekezés tárgyát, ezért megfontolandónak gondolom a jogalkotó oldaláról a Ptk. 3:107-3:108. §-ainak kógenssé tételét. Másrésztől nem látom akadályát német mintára¹⁴⁰ lehetővé tenni, hogy a felek a létesítő okiratban a tag kizárását a bíróság helyett a legfőbb szerv hatáskörébe utalják, egyéb garanciális szabályokat azonban ilyenkor is fent kellene tartani, így a legszerencsésebb valamiféle klauzula alkalmazása lehetne, akár a Ptk.-ban, akár alacsonyabb szintű normában.

A kizárási okának megfogalmazása szükségszerűen valamely határozatlanságot, sőt szubjektivitást rejt magában, a számba jöhető esetek sokféleségére figyelemmel azonban ennél konkrétabb megfogalmazást kivitelezhetetlennek tartok, így jogalkotásnak e téren nem érzem szükségét. Ezt nyilvánvalóan a jogalkotó is osztja, hiszen e szabályok már a harmadik törvényen át maradtak változatlanok. Az absztrakt polgári jogi normát esetről esetre a bírói gyakorlat tölti föl tartalommal, lehetőség szerint és szerencsés esetben hűen saját korábbi vívmányaihoz. Ezt – már csak személyes érintettségem okán is – a jövőben is mindenekelőtt fenntartandónak tekintem.

Mindent összevetve a jogintézmény érdemi változtatása nem indokolt, az – ha részleteiben elvi és gyakorlati viták is kísérik – maradéktalanul képes ellátni gazdasági-társadalmi funkcióját.

¹³⁸ Ptk. 1:4. § (2) bek., illetve 3:180. §

¹³⁹ Kaló *i.m.* 520. o

¹⁴⁰ Lásd 75. lábj.

Felhasznált irodalom és jogszabályok

Szakirodalom

Balásházy Mária: *A társasági szerződés megszegése és a tagkizárási intézménye*. In *Gazdaság és jog* X. évf. 4. szám, 2002. április, 3-9. o.

Czédli Gergő: *A magyar választottbírói eljárás elemzése tekintettel az UNCITRAL mintatörvényére és az angol szabályozásra*. In *Acta Conventus de Iure Civili*, Tomus V., 2006. 17-66. o.

Dabóczi Kálmán: *Kinn a bárány, benn a farkas? - I. rész: A tagkizárási jogi buktatói a bírói gyakorlat elemzése alapján*. In *Külgazdaság* XLI. Évf. 1997/9. 117-132. o.

Dabóczi Kálmán: *Kinn a bárány, benn a farkas? - II. rész: A tagkizárási jogi buktatói a bírói gyakorlat elemzése alapján*. In *Külgazdaság* XLI. Évf. 1997/10. 133-145. o.

Dr. Gál Judit – Pálinkásné Dr. Mika Ágnes: *Társasági jogi perek*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2007

Farkas Csaba: *A tagkizárási szabályainak változása az 1988. évi VI. törvénytől napjainkig*. In *Acta Juridica et Politica* Tom. LXIX. Fasc. 1-48., 2007. 179-189. o.

Kaló Ágnes: *Kft-tag kizárási a német jogban*. In *Jogtudományi Közlöny* XLIX. évf. 11-12. szám, 1994. december, 515-521. o.

Dr. Kisfaludi András – Dr. Szabó Marianna (szerk.): *A gazdasági társaságok nagy kézikönyve*. Complex Kiadó, Budapest, 2008 (Kézikönyv)

Dr. Metzinger Péter: *A tagkizárási intézménye: egy alkotmányossági probléma*. In *Magyar Jog* 54. évf. 11. szám, 2004. november, 670-679. o.

Ujlaki László: *Tagkizárási kétszemélyes korlátolt felelősségű társaságból. Választottbírói esetek*. In *Gazdaság és Jog* 2001/6. 26. o.

Jogszabályok jegyzéke és rövidítései

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról (1988. évi Gt.)

1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról (Vbt.)

1997. évi CXLIV. törvény a gazdasági társaságokról (1997. évi Gt.)

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (2006. évi Gt.)

2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (Ctv.)

2013. évi V. törvény a Polgári törvénykönyvről (Ptk.)

De iurisprudencia et iure publico